1864. 13 Ապրիլի ըստ հին տոմարի։

Թիւ 7.

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ։

1864. 25 Ապրիլի ըստ նոր տոմ.

Registered at the General Post-Office for transmission abroad.

ԵՐԿՐԱԳՈՒՆԴ

ԼՐԱԳԻՐ ՄԱՆՉԵՍՏԵՐԻ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏՆԱԿԱՆ, ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ։

Հրատարակութեան, Խմբագրութեան եւ Բաժանորդագրութեան կեդրոնատեղին է ի Մանչեստր։

—Նամակք յօդուածք, գիրք եւ դրամոյք (որոնք է ... փոստայի) ուղղելի յանուն Ասպետ Կարապետ Վ. Շահնազարեանց, ... այսպէս.

M. le Chevalier K. Vardápete Shahnazariantz,
151, Rumford Street, Manchester, (Angleterre.)

Տարեկան գին հանդերձ ծախուց փոստայի, ընդ երկիրն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ..., է 25 շ. ֆ.
—Այն երկրներն ուր փոստայի ծախքն առանձին վճարելի է։
—Վենետիկ . . . . 13 "
—Եւրոպա . . . . 7 "
—Մէկ թերթի գին է Մանչեստր է 5
այլուր 7
Բաժանորդագրութիւն առնուի միայն կանխիկ վճարմամբ։

Ստորագրութեան տեղիքն են Կոստանդնուպոլիս Սարգիս Աղայ Մ. Հիսարեանի սենեակն ի Ղալաթա. —Իզմիր Մարկոսեան Յակոբ Աղայի սենեակն. —Հալէպ Յովհաննէս Աղայ Պիւրքճեանոյի սենեակն. —Սուրբ Երուսաղէմ Արժանապատիւ Եսայի Վարդապետի սենեակն. —Աղեքսանդրիա (Եգիպտոս) Տէր Գասպարեան Ղազարոս Աղայի սենեակն. —Կալկաթա Սրբակրօն Աւագ քահանայ Տէր Յովհաննէս Խաչիկեանի և Ասպետի սենեակն. —Բաթաւիա Պ. Մանուկ Որդանանեանի սենեակն. —Լոնդոն Աղայ Մաքսուդովի սենեակն. —Փարիզ Աղա Պօղոս Արիսճեանի սենեակն ։ Առ այժմ, ուզողներն կրնան վերոյգրեալ սենեկաց մէկէն առնալ մինչև որ յատուկ գործակալներ հաստատեմք բազմաձայ և ընթերցասէր քաղաքներ ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ։

Տեսութիւն Քաղաքականութեան. —Ֆրանսա. —Մեքսիկա. —Մեծն Բրիտանիա. —Ռուսիա. —Գերմանիա. —Թիւրքիա. —Կանոնադիր եւ Բանադրանք. —Բանաստեղծութիւն. —Նուէր. —Զուարճալիք. —Առեւտրական։

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Եւրոպայի գլխաւոր լրագիրներն, որք, անցեալ շաբթուն, ամեն բան սև կտեսնէին, այս շաբթուս, ընդհակառակն, ամեն բան ճերմակ կտեսնեն, և յուսահատութենէ քաջալերութեան անցնելով՝ Եւրոպայի հորիզոնի վերայ արդէն հաշտութեան ծիածան կերևակայեն թէև կռուողներէն և ոչ մէկն յաղթեալ՝ ներս հնազանդ ըլլալ, ոչ ալ խորհրդակցութիւնն համախմբեալ՝ որ և իցէ որոշումն կծանուցանէ անիրաւաց անիրաւութիւնն յանդիմանելով կամ անմեղաց անմեղութիւնն պաշտպանելով։

Զասիկ պարտաւորդութենէ յետոյ Անգլիոյ կըրկին խորհրդարաններն բացուեցան, և արքունեաց հախորդ կառավարութիւնն կամ տօրինեալն անփոփոխ հաղորդակցութիւնն .... Լորդ Փալմերստոն և կոմս Ռըսըլ մեծահանճար պատասխանատուութեամբ Մեծին Բրիտանիոյ արքունեաց ընտած քաղաքավարութիւնն կարդարացնեն. չատ անգամ ալ ծախահարութեան կարժանանան, այնպէս որ արդի վիճակն, որ, քանի մի օր առաջ, անկման մօտ կթուէր, այժմ, որ բան զոր աւելի կապահովուի. և իրաւամբ ալ այնպէս ըլլալու է. ըստ որում Անգլիոյ Տէրութեան արդի մարդոյ մէջ, չկայ բնաւ լորդ Փալմերստոնի հանճարին հաւասար հանճար, և ոչ մարդ, որոյ վերայ հասարակութիւնն այնչափ վստահութիւն ունենայ, որչափ արդի պաշտօնէից Նախագահին վերայ։

Անգլիոյ և Ֆրանսայի արքունիքն, որոյ մէջ անցեալ Նոյեմբերէն ի վեր բաւական ցրտութիւն կար, քանի մի ատենէ ի վեր իրարու մօտենալու, զիրար գրկելու և հաշտութեան համբոյր տալու նշաններ կերևցունեն. ո՛ գիտէ թէ ամսոյս 20ին բացուելիք խորհրդակցութիւնն դքսութեանց խընդիրն կարգի դնելու համար, յառաջընթաց չըլլայ ալխի Նաբոլէոնեան ընդհանուր ժողովին Եւրոպայի բոլոր կախ մնացած խնդիրներն տնօրինելու, և, եթէ կարելի է, այսպէս ըսել, Եւրոպայի ազգաց յարաբերութիւններն նոր հիմանց վերայ հաստատելու համար, 1815 թուի դրուած հիմն ոչ միայն խախտուած գոլով, այլև կործանեալ։ Այսպէս ապաքէն, լորդ Փալմերստոն Պ. Ստանսֆելդ զոհելով և քանի մի բարի վկայութիւն տալով Ֆրանսայի Միապետի բարեմտութեանցն, ոչ միայն իր դրութիւնն կամրապնդէ և իր ներքին հակառակորդներն չփոթեց, այլ եւ Ֆրանսայի կայսեր օրինաւոր հատուցումն տալով՝ անոր բարեկամութիւնն շահեցաւ, որ թերևս աշխարհի խաղաղութեան գրաւականն է։

—Դանիմարքէն հասած լուրերն միշտ արեանհեղութիւն, ամբակոծութիւն, խրամահատութիւն, աւեր և սասանութիւն կգուժեն։ Որչափ, մէկ կողմէն, Պրուսիացիք իրենց հանճարն, հմտութիւնն, ռազմական մթերն կցայլեն, միւս կողմէն, Դանէրն, դիւցազնական արութեամբ, իրենց արեամբ իրենց երկիրն ոռոգելով իրաւունքնին կպաշտպանեն, մէկ՝ տասնի, և երկու՝ քսանի դէմ ոգորելով։

—Լոնդոնի խորհրդակցութիւնն, որ ամսոյս 12ին բացուէր պիտի, ետ ձգուեցաւ Գերմանական Դիետի տակաւին պատասխան չտալուն համար Անգլիոյ հրաւէրքին. սակայն Լորդ Փալմերստոն ի պաշտօնէ ծանոյց Լորդերու Խորհրդարանին, որ անիկա, առանց այլ ևս յետաձգելու, ամսոյս 20ին բացուի պիտի, չնայելով բնաւ թէ գերմանական Դիետն պատգամաւոր խրկէ պիտի թէ ոչ։

Այլ այս թիւս ալ անցաւ. և խորհրդակցութիւնն դեռ չբացուեցաւ։ Այլև Լորդն հաւաստեց նաև թէ, ի սոսկալ հարկին, առանց Դիետի պատգամաւորին խորհրդակցութիւնն պիտի բացուի, թէ Ֆրանսա նոյն Դիետի գործակցութիւնն իրենին թէութիւն չդներ sine qua non (առս թէ ոչ). թէ Ֆրանսա դքսութեանց քուէն առաջար-

կէց ոչ իբրև բացարձակ պայման . այլ իբրև հնար նոյն խնդիրն լուծելու, և թէ ամէն պետութիւններն միաբան են 1852 դաշինքն անխախտ պահելու համար ։

—Աւստրիոյ կայսրն և իր եղբայրն Աւստ. դուքս Մաքսիմիլիէն, մինչև իրենց մօր ձգելիք ժառանգութիւնն և նոյն տէրութեան Թագն կրելու իրաւունքն ապահովելու համար իրարու հետ կնքեցին ի գայթակղութիւն պարկեշտ մարդոց, և Մեքսիկայի նորահաստատ կայսրութիւնն նորանոր վտանգաց ենթակայ կընէին, Ֆրանսայի կայսեր ստանալիքէն զգուշանալով՝ իրարու հետ հաշտուեցան և ամէն պահանջ դադրեցաւ. Մաքսիմիլիէն Աւստ. դուքսն Մեքսիկայի պատգամաւորներն ընկալաւ. և կայսր կոչուեցաւ. և 14ին ճամբայ ելաւ Հռոմէն անցնելով, որ պապի օրհնութիւնն առնու ։

— Ամերիկայի լուրերն Հիւսիսայնոց քանի մի յաղթութիւններն կծանուցանեն առանց երբէք կռուոյ վերջանալու աւետիս տալու ։ Կարմիր գետի վերայ եղած Ռիւսի բերդն հանդերձ 300 գերիով և 11 թնդանօթով և Ալեքսանդրիա քաղաքն Հիւսիսայնոց ձեռքն անցան ։

—Շաբթուս երևելի անցքն է Գարիբալդի զօրավարի Լոնդոն մտնելն և ամենաշքեղ ընդունելութիւնն, որոյ նմանն չեղաւ և ոչ Ալեքսանդրիա իշխանուհին ընդունելու ատեն ։ Ոսկի տուփի մէջ զետեղած Լոնդոնի սպառաւոր քաղաքացիի տխրողանագիր մատուցուեցաւ և 50 թնդանօթով ողջունեալ պատուական մէկ եախտ ։ Լորդ Փալմերստոն զնա պաշտօնական ճաշի հրաւիրեց. նոյնպէս և Տէրութեան մեծամեծ լորդերն և քաղաքներն, ընդ որս և մեր Մանչեստր քաղաքն ։ Ձայն կայ որ շուտով Անգլիայէն չուելու է անձին տկարութեան կամ այլ պատճառաւ, զոր դժուար չէ գուշակել ։

—Լոնդոնի խորհրդակցութեան պատգամաւորաց անուանքն հետևեալներս են. Աւստրիոյ կողմնէ Պ. Պ. կոմս Ափփոնի և բարոն դը Բիեգելեբէն ; —Ռուսիոյ՝ Պ. Պ. դը Բրինով և դ՚Օվլերս.— Պրուսիոյ՝ Պ. Պ. բարոն դը Բերնստորֆ և դը Բալան.—Շվեդի՝ Պ. Պ. Վախմեյստեր և բարոն դ՚Ադելսվարդ.—Գերմանական Դաշնակցութեան՝ բարոն դը Բէօստ.—Ֆրանսայի՝ Պ. Պ. իշխան Լա Տուր դ՚Օվէրն, Գօտեգան կամ Փռօսիէր Ֆօժեր.—Դանմարգի՝ Պ. Պ. Քուադ, դը Բիլ և Կրիէգեր.—Անգլիոյ՝ Պ. Պ. կոմս Ռըսըլ և Լորդ Համմոնդ ։ Կոմս Ռըսըլն նախագահ նստելու է միանգամայն և խորհրդակցութեանն ։

—Աւստրիոյ Տէրութիւնն Դանուբեան Իշխանութեանց մէջ պատրաստուած յեղափոխական յուզմանց իրազէկ գոլով, կհաւաստէ որ Ռուսիոյ, Պրուսիոյ և Անգլիոյ տէրութեանց մանրամասն քննութեան խրկերէ. այլք կյաւելուն թէ ոչ միայն Իշխան Կուզայի հօրն կխօսէ. այլ և Մոլդավիա և Վալաքիա գրաւելու դիտաւորութիւն ունի ։

— Լոնդոնի հանդերձեալ խորհրդակցութեան անդամոց կարծեաց տարաձայնութիւնն արդէն յայտնի է ։ Թէև Ռուսիոյ և Շվեդի արքունեաց միտքն տակաւին յայտնապէս գիտցուած չեն. այլ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Պրուսիոյ, Աւստրիոյ, Գերմանական Դաշնակցութեան և Դանմարգի դիտաւորութիւններն շատ աղէկ գիտցուած են և հիմնովին իրարու հակառակ են ։ Ֆրանսա կառաջարկէ ազգաց զիրենք վարելու սկզբունքն հիմն դնել խորհրդակցութեան. Անգլիա, ընդ հակառակն, 1851-52 դաշին փակած՝ անոր պարզ կատարումն կխնդրէ առանց առջ և առաջ երթալու. ասոր համար ալ Լորդ Կլարենդոն Փարիս խրկեց որ, եթէ հնար է, Նապոլէոն կայսեր հաճութիւնն առնու, և իր քաղաքականութեանն յարեցնէ ։ Աւստրիա բնաւ չուզեր ազգաց քուէի ձայն լսել. վասնզի իր մասնաւոր շահն ալ այնպէս կպահանջէ. ասոր համար հոն նստող Ֆրանսայի դեսպան դուքս Գրամոն իր հայրենիքն եկաւ որ Աւստրիոյ ձգտումն տեղն ի տեղն իր կառավարութեան խմացնէ ։ Պրուսիա, թէ և ազգաց քուէն բոլորովին չմերժեր. այլ անոնց տիրական իրաւունքն կմերժէ, զոր և Պ. Գոլց խմացուց Ֆրանսայի արտաքին գործոց պաշտօնէին ։ Գերմանական Դաշնակցութիւնն մի դիտումն միայն ունի, այն է, Շլեզվիգ-Հոլշտայն-Լաուենբուրգ դքսութեանց միաւորութիւնն և անոնց զատուիլն Դանմարգէն. իսկ Դանմարգ ոչ նոյն դքսութեանց միաձուլ ձգելն, ոչ անոնց կամք զատուիլն և ոչ ալ անոնց իր արքայի հետ անձնական կցումն կնէրէ ։ Այս տրամադրութիւններովս է ահա, որ խորհրդակցութիւնն կբացուի, ուր աւելի տարաձայնութեան տարերք կան՝ քան թէ խաղաղասիրութեան տրամադրութիւն ։

—Անգլիոյ Հասարակաց Խորհրդարանին մէջ Սիւէզի ջրանցքի խնդիրն նորէն արծարծեցաւ ։ Պ. Գրիֆֆիթ հարցում ընելով. «տո՞յդ է թէ Սուլդանն նոր հրաման ըրեր է Եգիպտոսի Փոխարքային Ֆելլահներու աշխատութիւնն դադրեցնել և թէ. Անգլիոյ կառավարութիւնն միտք ունի՞ Դրան հրամանի գործադրութեանն օգնելու ։ Լորդ Փալմերստոն պատասխանեց թէ ջրանցքի ընկերութիւնն Փոխարքային Ֆելլահներն բանեցնելու կարճ միջոց տուեր է ։

—Նոր լուրեր կծանուցանեն թէ Աթէնքի նոր պաշտօնեայք հրաժարականնին տուեր և վերստին ետ առերեն. և թէ արիւնահեղ կռիւներ տեղի ունեցերեն Սիրա կղզին կաթոլիկ և օրթոդոքս Յունաց մէջ ։

—Տուրինի Օփինիոնն յօդուած մի հրատարակեց, որոյ իմաստն հետևեալս է : «Պապական կառավարութիւնն մօտ է 40 միլիոն Ֆրանգի փոխառութիւն ընել ։ Ձեմք ուզեր քննել թէ պապական վարկն որքան վստահութեան արժանի է ։ Ասիկա դրամ ունեցողներու գործն է ։ Կարևոր խնդիրն հետևեալս է թէ. Իտալիոյ Տէրութիւնն ճանաչէ՞ պիտի հռոմէական կառավարութեան ըրած փոխառութիւններն ։»

«Կխաբուին, կյաւելու Օփինիոն, եթէ կարծեն թէ Իտալիոյ Տէրութիւնն ճանաչէ պիտի այս փոխառութիւններս ։ Իտալիոյ Տէրութիւնն գիտէր արդէն երկրպետական կառավարութեան ըրած 1859 Յունիսի և 1860 Սեպտեմբերի փոխառութիւններն ։ Հետևաբար կրնայ անիկա հաշուել ճշգիւ այն ատենէն յետոյ յաւելուածն ։»

—Սրբազան պապն, նորաբոյն լրոյ նայելով, կատարելապէս առողջացեր է. եկեղեցեաց այցելութիւն կընէ և իր տէրութեան անտեսութեանն զբաղած է ։

—Կոփէնհագէն եկած հեռագիրներն կծանուցանեն թէ Դանիերն պարպեցին Գիւփփելի բուրգերն. իսկ Բեռլինէն հասածներն կըսեն թէ Պրուսիայիք յարձակմամբ տիրեցին անոնց ։ Պրուսիայիք կորուսին 2 զօրավար, 60 սպայական աստիճանաւոր և 1,000 զինուոր . իսկ Դանիերն՝ 2 զօրավար, 80-100 աստիճանաւոր և 4,000 զինուոր, գերի, վիրաւոր և սպանեալ նաև 83 թնդանօթ և քանի մի դրօշակ ։ Դանիերն այժմ Ալսեն կղզին կամփոփին ։

—«Լիոնի Ժամագրքի գործն, ըստ Լէնեփանեանս Բիժի օր աւուր կզայրանայ ։ Լիոնէն կգրեն թէ կայսերական կառավարութիւնն հրաման հանեց պատուիրելով բռնել (պապական) կոնդակի ամէն օրինակներն, որք ուղղակի ad hoc խրկուեցան և շրջաբերութեան մէջ մտան ։ Կառավարութիւնն որոշերէ գործել համաձայն կոնկորդայի (պապի և օտար տէրութեանց մէջ եկեղեցական խնդրութեանց համար եղած ուխտ) և պահանջել յետս դարձումն կոնդակին, որոյ հրատարակութիւնն հակառակ է Ֆրանսայի և Հռոմայ արքունեաց մէջ եղած պայմաններուն ։»

—Մինչև կենդանագրեաններն Եւրոպայի քաղաքականութեան հորիզոնն փոթորկէ ազատուելու նշաններ կտեսնեն, նոր մրրկի ամպեր Արևելքի կողմէն ծագի կտան ։ Դանուբեան Իշխանութեանց վանօրէից կալուածքն գրաւելու խնդիրն կպատրաստէ արևելեան խնդիրն նորէն արծարծել ։ Կոստանդնուպօլիսէն եկած վերջին լրոյ նայելով, Դուռն հրաւիրեր է ի պաշտօնէ Եւրոպական տէրութիւններն խորհրդակցիլ այս գործիս վերայ, որք արդէն երկու բանակի բաժնուեր են ։ Ռուսիա և Աւստրիա հակառակ են վանօրէից կալուածոց աշխարհականացնելու օրինաց գործադրութեանն և անոր յետս կոչումն կպահանջեն ։ Ֆրանսա և Իտալիա Ռումանիոյ շահերն պաշտպանելու պատրաստականութիւն կցուցնեն յայտ կերպիւ և անոնց պաշտպաններու պահանջմանց դէմ ։ Պրուսիա առջիններու կողմն միտեր է. Անգլիա դեռ կծածկէ ։ Եթէ վանօրէից կալուածոց խնդիրն միայն ըլլար, տակաւին զանիկա կարգի դնելու յոյս կար . սակայն Վիեննայի թերթերն չարաչար կամբաստանեն Կուզա իշխանն իր երկիրն ապստամբաց ժողովարան ընելուն համար և կպատճառեն գրաւել զայն զօրօք ։

—Լորդ Կլարենդոնի Փարիզ երթալն անթիւ կարծեաց պատճառ եղաւ. և ցարդ կախնարկ է մանաւանդ թէ անոր ճանապարհորդութեան բուն պատճառն է Ֆրանսայի կառավարութիւնն համոզել որ Անգլիոյ հետ միաբանի և խորհրդակցութենէ առաջ զինադադար ըլլալ կռուոյ տէրութեանց մէջ որպէս զի պատգամաւորներն կարենան առաջօրէն և հանգիստ միտքով սարկան պարզել և լուծել ։

—Լոնդոնի բանքն տոկոսին 6էն 7ի հանեց ։

—Զօրավար Գարիբալդին ամսոյս 23ին մեկնեցաւ Լոնդոնէն ։

ՖՐԱՆՍԱ.

Օփինիոն Նասիոնալն Պ. Ռընան պաշտօնէ ձգելու համար Ֆրանսայի կառավարութեան քով թափած ճիգերուն վերայ հետևեալ խորհրդածութիւններս կընէ ։

«Ո՞վ Պ. Ռընան Ֆրանսայի Կոլեժն եբրայեցերէնի դասատու կարգեց.—Կայսրն. ուրեմն Կայսրն կճանաչէր Պ. Ռընան. նա գիտէր անոր իղձերն, կճանաչէր բուական այն միտքն, որում Աստուծոյ գիտնական առարկութիւնն յանձնեց, թէ նա չպիտի ուսուցանէր իր դասերու մէջ այլ

իղձս, քան որ ինչ յայտներէր մինչ: Այսօրէն Պ. Ռընան հաստատուեցաւ իր աթոռին վերայ արքայական հեղինակութեամբ: Արդ Պ. Ռընան, իր առջի դասին մէջ, շատ բարեխառն, շատ յարգական ոճով մէկ նախադասութիւն արտասանեց. այլ անկէ յայտնապէս տեսնուեցաւ թէ նա Յիսուսի Քրիստոսի աստուածութեանն չէր հաւատար: Անկէ ծնան ծանր դայթակղութիւն, ձիչ եւ հեծութիւններ բարեպաշտ մասին. եւ կառավարութիւնն, որ առաջուանէ կճանաչէր Պ. Ռընանի իղձերն, եւ որ չնայելով այն իղձերուն, զնա ընտրեր էր, Պ. Ռընանի դասատուութիւնն կախ թողուց: Զնա ընտրելէն ազատամտութիւն ծախելու համար, նորա դասախօսութիւնն խափանելէն բարեպաշտութիւն ծախելու համար. սակայն դժբախտաբար, որ ըստ բաւականին, սովորական է այսպիսի պարագայից մէջ, (կառավարութիւնն) ոչ բարեպաշտ երեւցաւ, ոչ ազատամէտ. եւ թէ բարեպաշտք, թէ ազատամէտք հաւասարապէս տրտնջացին:»

«Իսկ մեք, վասն զի կառավարութիւնն իր ազատամտութեան արիութիւնն չցուցուց Պ. Ռընանի դասատուութիւնն յառաջ սպահելով, մեք չէինք բարկանար եթէ նոյնն իր կրօնասիրութեան արիութիւնն ցնէր զնա ի պաշտօնէ հանելով: Թո՛ղ մի եւ նոյն բախտով Պ. Դիւրուիի ալ պաշտօնէ ձգէ եւ անոր տեղ կարդինալ դը Բօնշօզ դնէ: Գէթ, կխմանայք թէ որու հետ է գործերնիս. ո՞ք են տիրող իղձերն. գէթ կազատուէինք անյօդաւորութենէ, չմիաբանութենէ, հակառակութենէ: Կգիտնայինք թէ խղճի ազատութեան երկրին մէջ, Ֆրանսայի Կոլէժին մէջ եբրայական լեզուաւորեցնելու համար հարկ է կաթողիկ ըլլալ: Կգիտնայինք թէ եթէ դասատուին մէկն գիրք մի գրէր եւ Յիսուսի Քրիստոսի վերայ այնպիսի իղձեր ուսուցանէր, զոր Իսրայելացիք իրաւունք ունին իրենց սինագոգին մէջ քարոզել, արտաքոյ օրինաց պիտի համարուէր, իր աթոռէն զրկուած եւ ջերմեռանդն կուսակցութեան կատաղի վրէժխնդրութեան զոհ եղած: Գէթ, բանն հասկըցուէր պիտի. մեք ալ չպիտի ստիպուէինք մեզ հարցնել թէ. ինչո՞ւ Պ. Ռընան դասատու կարգեցին. ինչո՞ւ կարգելէն յետոյ արգիլեցին, ինչո՞ւ կուզեն այսօր ի պաշտօնէ վարել: Կացութիւնն յայտնի կըլլար: Ջերմեռանդ կողմն կշահէր Պ. Ռընանի արտաքսումն եւ Պաշտօնէի հրաժարումն, որմէ կվախնայ: Իսկ մեք կշահէինք պարզ տեսնելով զան եւ մեր բարեկամներն եւ թշնամիներն ճանաչելով: Անկէ, քաղաքականութեան մէջ, բիչ մի բան է:»

Ահաւասիկ Պ. Դրուէն դը Լիւյսի նամակի պատճէնն, զոր գրեց Անգղիա նստող Ֆրանսայի դեսպանին:

Փարիզ. 20 Մարտի 1864:

Իշխան՝

«Բրիտանեան կառավարութիւնն այժմ նոր ձիգ կթափէ խորհրդակցութեան համախմբութեանն ձայնատու ըլլալով. եւ կռուող պետութիւններն այլ եւս այնպէս ներհակ չեն երեւիր, ինչպէս առաջ, բանախօսութեանց սկսելուն: Գիտէք որ մեք անոր մասնակից ըլլալու բնաւ ներհակութիւն չունինք. այլ ամեն արքունիք ալ զայն ընդունելու են. եւ ձեզ խմացուցի սոր մասին, ամսոյս 14ին գրած նամակաւս կայսերական կառավարութեան դիտումն: Բայց խորհրդակցութեան մէջ մտնելէդ առաջ, կցանկամ որ Լոնդոնի արքունեացն հաղորդէք մեր իղձերն եւ զգացմունքն, զորս հոն կբերեմք: Այս հաղորդակցութիւնս, բոլորովին բարեկամական, գուցէ բացատրէ պիտի լաւ եւս՝ քան որ պատեհութիւն չունեցանք մինչեւ ցայժմ ընել Դանիերու եւ Գերմանիայոյ կռուին մէջ կայսերական կառավարութեան բռնած ընթացքն: Անկէ օգտակէ պիտի նոյնպէս, կյուսամ, փոխանն տալ ծածուկ խորհրդոց կարծեացն, զոր մեզ այնչափ անտեղութեամբ կընծայեն:»

«Խաղաղութեան այս փորձիս խմբակցելով՝ մեր առջեւ երկու մեծ շահ կդիտեմք: Մէկ կողմէն, կյարգեմք այն դաշն, որ Եւրոպայի հաւասարակշռութեան դիմամբ դրուեր է, եւ զոր Ֆրանսա իր ձեռագրութիւնով վաւերացուցերէ: Միւս կողմէն՝ անհնարին է ժխտել ուշադրութեան զգացմունքն, որք 1852ի վսեմ դեսպանաց արարքին դէմ կզանգատեն: Միտք չունիմք բնաւ վէճ յարուցանել այն տնօրէնութեան իմաստութեան դէմ, զոր Լոնդոնի դաշն կամեցաւ Եւրոպայի հասարակաց իրաւանց պաշտպանութեան տակ դնել, եւ, եթէ, Գերմանիոյ դիմադրութիւնն եւ դքսութեանց տրտունջն ի բաց առնելով, ազատ ըլլայինք առ Դանիմարգն ունեցած նախնական համակրութեան ազդեցութեանն միայն միտ դնել, թափէինք պիտի մեր ամեն ճիգն այս իրաւախոհութիւնս պահպանելու համար: Սակայն մեզ ներուած չէ ուրանալ այն խոչընդոտներն, որք 1852ի դաշին անվթար կատարումն կխափանեն: Եթէ քանի մի տէրութեանց աչքին Լոնդոնի դաշն առանձին գոյութիւն ունի եւ սեպհական հեղինակութիւն, բայց ի այն խոստումներէն, զորս Դանիմարգ եւ Գերմանիա յանձն առին մի եւ նոյն թուին, այլ տէրութեանց աչքին, ընդհակառակն, յիշեալ դաշն կախուած է յիշեալ խոստմունքէն, որոյմէ անկարելի է բաժանել: Գերմանիոյ տէրութիւններէն ոմանք չընկալան զայն (դաշն), այլք՝ չափաւոր կերպիւ. ոմանք երբեմն զայն ընդունելէն յետոյ, այժմ ազատ կհամարին զիրենք անկէ (այլ եւս չեն ընդունիր): Վերջապէս, Գերմանական Դաշնակցութիւնն վէճ կյարուցանէ այն իրողութեան արժէքից վերայ, որուն ինքն հաղորդ չէ եղեր:»

«Ականատես գոլով այսպիսի տարաձայն դատմանց, որոյմէ անյաղթելի դժուարութիւններ ծնանին պիտի, անհրաժեշտ կերեւի ինձ քննել այն շահերն, որք այժմեան պատերազմին մէջ շաղուած են, առանց զբաղելու բացարձակապէս դաշին գրին:»

«Այս մաքառման պատճառն եւ յատկանիշ բնութիւնն է յայտնապէս նախանձախնդրութիւնն ժողովրդոց, որոյմէ կազմուած է Դանիերու պետութիւնն. իւրաքանչիւր ժողովուրդ իր ազգային զգացումն ունի, որոյ կարողութեան վերայ անկարելի է կասկածել: Կա՞յ արդեօք աւելի բնական բան քան թէ, առ ի չգոյէ համաձայնութեամբ ընդունուած կանոնի, ժողովրդոց իղձն հիմն համարիլ: Այս միջոցս, երկու կողման ճշմարիտ շահերուն պատշաճ գոլով, աւելի յարմարաւոր կերեւի մեզ, որ կրնայ իրաւացի կարգաւորութիւն ընել եւ անոր տեւականութեան երաշխաւորութիւններ տալ: Մեր հասարակաց իրաւանց հիմնական սկզբանց գործադրութիւնն խնդրելով, եւ Դանիմարգի, ինչպէս եւ Գերմանիոյ համար, մի եւ նոյն սկզբանց բարերարութիւնն պահանջելով, կարծեմք այս խնդրոյս ամենաարդար եւ ամենադիւրին լուծումն կառաջարկեմք, որ բովանդակ Եւրոպայի մէջ այսչափ սաստիկ անհանգստութիւն կցրդուէ:»

«Ընկալարո՛ւք եւ այլն»

Դրուէն դը Լիւյս:

ՄԵՔՍԻԿԱ

Ֆէրդինանդ-Մաքսիմիլիէն, երիտասարդ Աւագդուքսն որոշեց վերջապէս վախճան տալ իր եղբօր եւ ընտանեաց հետ ունեցած իր վէճին, եւ Մեքսիկոյի նոր կայսերութեան պատգամաւորներն ամսոյս 10ին ընդունելով Միրամարի պալատն, ի պատասխանի Պ. Ս. Մ. Գուտիերեց դը Էստրադայի ճառին, որով իր հայրենակիցներն զնա կայսր կճանաչէին իրենց աշխարհին, Աւագդուքսն հետեւեալ ատենաբանութիւնս ըրաւ ըստ Մօնիթէօրին Փարիզի:

«Միաբանութեան գործոյ հասուն քննութիւնն, զոր դուք եկաք ինձ մատուցանել, ապահովութիւն կտայ ինձ թէ Մեքսիկոյի երեւելեաց որոշումն, որ առջի անգամ զձեզ Միրամար բերաւ, հաստատուեցաւ ձեր հայրենակցաց մեծագոյն առաւելութեամբն, եւ թէ կրնամ զիս համարիլ իրաւամբ իբրեւ օրինաւոր ընտրեալ Մեքսիկոյի ժողովրդեան:»

«Երաշխաւորութիւններն, որոց կարօտ է ապառնի կայսրութիւնն, որպէս զի կարենայ խաղաղութեամբ իր առաքելութիւններէն առջինին անձնատուր ըլլալ, այսինքն է հաստատ հիմանց վերայ դնել երկրի անկախութիւնն եւ բարիքն, ապահովցան այժմ շնորհիւ մեծահոգի Կայսեր Ֆրանսացւոց, որ, բանակցութեանց ատեն, միշտ բարեմիտ եւ [illegible] երեւցաւ, եւ որոյ յիշատակն յաւիտեան անմոռանալի պիտի պահեմ:»

«Իմ գերդաստանի օգոստափառ գլուխն ալ, իր կողմէն, ինձ ընծայեալ աթոռն ժառանգելու իր հաճութիւնն տուաւ:»

«Կրնամ արդեօք, վեց ամիս առաջ ձեզ տուած պատասխանիս խոստումս կատարել. եւ հանդիսիւ կյայտնեմ այսու բանիւ թէ օգնութեամբ Ամենակարողին կընդունիմ Մեքսիկոյի ժողովրդեան ձեռքէն ինձ տրուած թագն: Մեքսիկա հետեւելով այս նոր զօրեղ եւ յուսալից ցամաքի աւանդութիւններուն, իրաւամբ վարուեցաւ ընտրելով իր սիրտէն եւ [illegible] համեմատ կառավարութիւն: Անիկա փառաւորեալ սերունդներէն մէկուն մի եւ նոյն Հաբսբուրգի տոհմին, որ, 3 դար առաջ, հիմնեց անոր հողի վերայ քրիստոնէական միապետութիւնն: Այս վստահութիւնս ի դարձ կշարժէ զիս. երբէք չպիտի մոռնամ զանիկա: Սահմանադրական կարգադրութիւնն կընդունիմ, զոր կհայցէ ինձ ազգն, որոյ պատգամաւոր էք դուք. սակայն ես այնչափ ատեն պիտի պահեմ, որչափ կարեւոր է Մեքսիկոյի մէջ օրինաւոր կարգ տիրել տալու եւ ազատ եւ խոհական յօրինուածներ արմատացնելու համար: Պարոններ՝ ինչպէս որ ձեզ յայտնեցի Հոկտեմբերի 3 խօ-

ուած ճառին մէջ, պիտի փութամ դնել Տէրութիւնն սահմանադրական օրինաց տակ խոկոյն, երբոր երկիրն խաղաղի: Գործադիր կարողութեան զօրութիւնն, ըստ իմ դատման, կապահովէ իր սահմանաց ճշդութեամբն, ինչպէս նաև իր պարզապէս որոշուած հաստատութեամբն. հետևաբար իմ միտքս է, իմ վարչութեան համար, հաստատել այն սահմաններն, որք կարող են երաշխաւոր ըլլալ անոր տևականութեանն: Մեք ապացուցանեմք պիտի, մեծայոյս եմ, թէ խոհական ազատութիւնն լաւ ևս կմիաբանի կարգի տիրողութեան հետ: Գիտեմ յարգել միոյն և յարգել տալ միւսն. մի և նոյն կորովութեամբ բարձր բռնեմ պիտի անկախութեան դրօշակն, որ մեր հանդերձեալ մեծութեան խորհրդանշանն է: Կհրաւիրեմ բոլոր հայրենասէր Մեքսիկացիներու գործակցութիւնն ձեռն տալ ինձ իմ փեղեցիկ այլ դժուարին առաքելութիւնս կատարելու համար: Միաբանութիւնն պիտի զօրացնէ պիտի և անդորրութիւն և բարգաւաճանք բերէ:»

«Իմ նոր հայրենիքս չունելով մտադիր եմ կանգ առնուլ Հռոմ Սուրբ-Հօր աջոյ օրհնութիւնն ստանալու համար, որ մեծագին է ամենայն թագաւորաց համար, և կրկնապատիկ ինձ համար, որ նոր կայսրութիւն հաստատելու կոչուած եմ:»

Մաքսիմիլիեն Ա. Մեքսիկայի կայսրն իր թագաւորութիւնն իմացուց Եւրոպայի մեծամեծ տէրութիւններուն և դեսպաններ կարգեց:

Նոյն Ամսոյ 14ին Նորին Կայսերական Վեհափառութիւնն նաւ նստելով չուեց դէպ ի Ջիվիտա-Վեքքիա և անկէ ի Հռոմ, ուր մէկ կամ երկու օր անցունելով, անկէ ուղղակի նաւեց դէպ ի Վերա-Կրուզ, որուն կմաղթեմք բարի հողմ, երկայն կեանք և մարդասէր վարչութիւն:

Յուարէզի զօրքն գրեթէ բոլորովին քայքայուեցան և չքացան. և անոր ուր ըլլալն անգամ չգիտցուիր. սակայն քանի մի աւազակաց ջոկերներ տակաւին երկրի անդորրութիւնն կվրդովեն:

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ։

Լոնդոնի գումարին (միթինգ) մէջ, որու նախագահ էր Պ. Կրավֆորդ Խորհրդարանի անդամն, Պ. Գօչէն, նոյնպէս անդամ Խորհրդարանի, հետևեալ որոշումն առաջարկեց թէ. «գումարն կճանաչէ Գարիբալդին իբրև արդի ամենաազնիւ հայրենասէր, իբրև ամենահերոս նահատակ ոչ միայն միութեանն Իտալիոյ, այլ նաև տիեզերական ազատութեան, և կվաւերացնէ այն տնօրէնութիւններն, զորս ըրերեն զնա Լոնդոն ընդունելու համար:

Խորհրդարանի այլ երեսփոխաններ պաշտպանեցին նոյն որոշումն, որ և ընդունեցաւ եռանդեամբ: Լորդ Փալմերստոնն ի ճաշ հրաւիրեց զԳարիբալդին: Պ. Գլատստոն, լորդ Կլանրիկարդ. Մարքի դը Հարտըխուլ, Նիւկասթլի դուքսն նոյնպէս հրաւիրեցին Գարիբալդին: Խորհուրդ եղաւ ընծայել Գարիբալդիին մէկ պատուաւոր Եախտ 50 Վիտօրթի թնդանօթով զինեալ:

Լիվրփուլի. Մանչեստրի, Եորկի, Դընդի, Գալնօկի, Էդեմբուրգի, Գլասկովի, Բիրմինգամի և Ռօչդալի քաղաքական խորհրդարաններն հրաւիրեցին Գարիբալդին, որ իրենց այցելութիւն ընէ:

—Լորդերու Խորհրդարանին մէջ Պ. կոմս դը Շաֆթսպըրի հարցուց թէ կառավարութիւնն Սօնդերբուրգի ռմբակոծութեան մասին հաւատարի լուր առայե՞րէ արդեօք,-ռմբակոծութիւն, որ 24 ժամ տևելով, առանց առաջունէ խմաց տալու, 80 կին և մանուկ սպաներէ և 50 տուն այրեր: Ամենախօսն կյուսայ, որ այս պարագային մէջ, անգլիական նաւատորմն հոն ուղարկուի այսօրինակ խրողութեանց առջևն առնելու համար:

Կոմս Ռըսըլ պատասխանեց թէ հեռագրով հարցմունք ըրեր է Պ. Բուքանանին այդ համար. այլ դեռ պատասխան չունի. ուստի չկրնար որ և իցէ բան ըսել:

Լորդ Գրէյ հարցուց թէ կոմս Ռըսըլն ինչ և իցէ անպատշաճութիւն կտեսնէ՞ որ առաջիկայ երկուշաբթի վիճաբանութիւն ըլլայ Դանիմարքի խնդրոյ վերայ: Կոմս Ռըսըլ պատասխանեց՝ ոչ բնաւ:

«Պ. Օսբորն. կցանկամ Ազնիւ Լորդէն, որ կառավարութեան գլուխն է, երեք հարցմունք ընել. 1. Լոնդոնի 1852 թուի դաշին ստորագրող տէրութիւններն հաճեցա՞ն մասնակից ըլլալ առաջարկեալ խորհրդակցութեանն: 2. Գերմանական դաշնակցութիւնն հաճեցա՞ւ նոյնպէս: Եւ վերջապէս, 3. խորհրդակցութիւնն ունի՞ ինչ և իցէ հիմն, և զինադադար ըլլա՞յ պիտի:»

«Լորդ Փալմերստոն. 1852 թուի դաշին ստորագրող ամեն պետութիւններն հաճեցան երևափոխան խրկել խորհրդակցութեանն (ծափահարութիւնք). Գերմանական Դիետի պատասխանն դեռ չստացանք: Խորհրդակցութեան հիմն պիտի ըլլայ Եւրոպայի խաղաղութեան վերահաստատութիւնն (ծափահարութիւնք և ծիծաղք). չհաւար չհամարեցինք փորձել առաջունէ սահմանել այն կէտերն, զորս խորհրդակցութիւնն կրնար լաւ ևս քննել. զինադադար չորոշուեցաւ:»

Պիտի շարունակուի

ՌՈՒՍԻԱ

Մարտի 30ի Ռուս Ինվալիդն կգրէ թէ. «վաղն յիսներորդ տարեդարձի օրն է, յորում Աղեքսանդր Ա. կայսրն, Ռուս թիկնապահաց գլուխն անցած՝ Փարիս մտաւ: Այն օրն վերջացուց բազմամեայ պատերազմն, զոր կմղէր Նապոլէոնի դէմ: Հոն, ուր մեր յաղթական զօրքն յաղթանակաւ անցան, այսօր ամեն քաղաքին մէջ կտեսնուին հոյակապ յիշատակարաններ, որք կռուած Ֆրանսացւոց միտքն կբերեն անոնց յաղթութեանց անուններն. Աւստերլից, Իենա, Ալմա և Սոլֆերինօ: Սեւաստոպոլ ինքնին, որոյ անունն պատերազմաց տարեգրոց մէջ իր պաշտպաններու արիւնովն գրուած է, իր մահաբոյժ անուամբն կզարդարէ Փարիզի ծառաղորդ փողոցներէն մէկն:»

«Մեր մայրաքաղաքներու մէջ այս տեսակ յիշատակարաններ չկան: Մեր թշնամիներէն խլած դրօշակներն միայն, որք մեր տաճարաց կամարներն կզարդարեն, մեր զօրաց արիութեանն կվկայեն: Պահ մը դէթ մեր հոգիներու մէջ մեր հայրերու քաջութեան յիշատակն, ինչպէս սովորութիւն է փառաւոր ազգին Ռուսաց, պահել այն ամեն բաներու յիշատակն, որք բարի են և հայրենեաց երախտագիտութեան արժանի: Պահ մը այն ժամանակի յիշատակն, յորում Ռուսներն վարելով իրենց երկրի մակերևութէն մէկ բանակ և 20 ազգ՝ անցնելով իրենց գիւղերու դեռ մխացող աւերակաց վրայէն, մինչև Նիեման եկան: Անոնք երևցան այն ատեն Գերմանիոյ սահմանագլուխներն, իբրև Եւրոպայի խաղաղութեան և անկախութեան յառաջընթացներ, պատրաստ վերջին հարուածն տալ արդէն յաղթուած հասարակաց թշնամւոյն. այլ առանց պարծենալու իրենց յաղթութեամբն: «Բեզ միայն՝ փառք, Տէր՝» կըսէր Աղեքսանդր: Այս ձայնն կրկնեցին անոր զինակիցներն անոր հետ Կացբախի, Կուլմի և Լեյփցիկի յաղթութիւններն տօնելով:»

«Պահ մը այն աւուր յիշատակն, յորում Ռուսներն Ռէնի ափանցն հանելով, իրենց դարնիներուն վերայ հանգչելու տեղ, տարին, ժամանակ չկորսնելով, իրենց յաղթական զէնքն Ֆրանսայի ներսի դին, և Ռօթիէրի մօտ շանթահար ըրին Նապոլէոն: Այս յաղթութիւնս աճապարել ըրաւ թշնամին: Մեր լեգէոններն արշաւեցին, մրրիկ բարձրցած ալեաց պէս, Ֆրանսայի արևմըտեան դին: Քանի մի օր յետոյ, Ռուսաց զօրքն Բար սիւր լ' Օբի մօտ կռուեցան և փառքով լեցուեցան, Պրուսիոյ թագաւորի աչաց առջև, որ իրենց կայսեր բարեկամն էր և զինակից:»

«Վերջապէս, որոշուեցաւ Արկիս-սիւր լ'Օբի յաղթութենէն յետոյ, Փարիզի վերայ քալել: Պահ մը այն աւուր յիշատակն, յորում Լա-Ֆեր-Շամփընուազի դաշտին մէջ Ռուսաց այրուձին ուժգնութեամբ զարկաւ թշնամին, որ այնչափ չէր յուսար այսպիսի անակնկալ և բուռն յարձակման: Մարտի 18/30ին հազիւ կրակը բացուեցաւ մայրաքաղաքի պահակին դէմ, որ Աղեքսանդր կայսր, կամելով խաղաղ դադրեցնել ամեն անօգուտ արիւնհեղութիւն, Փարիս խրկեց Գնդապետ Միքայէլ Օրլոֆ, իր բանակի օգնականներէն մէկն, յանձնելով անոր տուած հրամաններուն վերայ և այս քանի մի, մշտնջենաւոր յիշատակութեան արժանի, խօսքս. «Աստուած ինձ յաղթութիւն պարգևեց որ աշխարհի անդորրութիւնն և խաղաղութիւնն ապահովեմ. Ինձ կարելի եղածն կընեմ որ այս նպատակիս հասնեմ առանց արիւն թափելու. եթէ ասիկա անհնարին ըլլայ, այն ատեն, ստիպեալ հարկէ, պիտի կռուեմք. վասն զի եթէ կամաւ, եթէ ակամայ, եթէ սուրով, եթէ անձնատուր ըլլալով, եթէ աւերակաց վերայ կամ շքեղ պալատներու մէջ, հարկ է որ, Եւրոպա այսօր Փարիս քնանայ:»

«Պահ մը ուրեմն այս փառաւոր տարեդարձիս յիշատակն: Թող այն օրն, յորում Աղեքսանդր առջի երեկոյ զէնքով յաղթելով, թշնամին վերայ երկրորդ անգամ կյաղթանակէր իր մեծահոգութեամբն և ազնուածութեամբն, փայլի միշտ մեր տարեգիրներու մէջ: Այսպէս մեր կայսրն Մոսկուայի աւերման վրէժն առաւ. նա անոր վրէժն առաւ Փարիս մտնելով, և Փարիզի բնակիչներն, որ երէկ դեռ անոր թշնամի էին, վաղուն անոր դիմաւորեցին և ընկալան զնա իբրև ի վաղուց սպասուած և ցանկալի հիւր:»

Ռուսաց Լէօնայիդի Մարտի 31ի թիւն հետեւեալ իրողութիւններս կպատմնակէ : Մարտի 29, համար 60, անձնապահ զօրաց տուած առանձին հրամանին մէջ կկարդամք : « Կայսրութիւնս դաշնակերուն, որք 31ի զօրահանդիսին մասնակից պիտի ըլլան, և որք Աղեքսանդրի Ա. թագաւորութեան առենի իրենց դրօշակն պահերեն, զանոնք հետերնին բերել զօրահանդիսին, նոր դրօշակներուն տեղ :»

«30ին Փարիզի առման տարեդարձի պատճառաւ կայսեր սեղանն հրաւիրուեցան թէ ծառայութեան մէջ, թէ հրաժարեալ ամեն հինաւուրց զինուորներն, որք 1814 թուի պատերազմին մասնակից եղան, և որք Պետերբուրգ կգտնուին :»

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

«Ֆռանգֆորտէն ամսոյս 6ին կգրեն թէ. չհաւանելով Աւստրիոյ եւ Պրուսիոյ թափած ամեն ճգանցն, եթէ Ֆռանգֆոր, եթէ երկրորդական Պետութեանց մէտ, չնայելով այն ամեն միջոցներուն, զորս բանեցուցին անոնք որպէս զի իրենց վակարող դեսպաններէն մէկն ընդունել տան Գինետին, իբրեւ երեսփոխան Գերմանական Դաշնակցութեան Լոնդոնի խորհրդակցութիւնն խրկելու համար, հոս չեն հաւտար թէ Գերմանիոյ երկու մեծ պետութեանց ճիգն յաջողի :»

«Պրուսիա, ինչպէս գիտցուած է, կճգնի իր ձեռաց մէջ ամփոփել, իր նաւթական եւ քաղաքականշահուց համեմատ, Դանիերու եւ Գերմանացւոց կռուոյ փչալից գործի վարչութիւնն : Աւստրիա ալ, իր կողմէն, մի եւ նոյն պահանջն կերեւնէ, այնպէս որ չնայելով միաբանութեան ինչ ինչ երեւոյթին, Աւստրիոյ եւ Պրուսիոյ ախոյեանքն իրօք և սաստկապէս երկպառակ են այս խնդրոյս վերայ :»

«Մինչեւ ցայժմ, կամպինէն, որուն յանձնուած էր ծանուցագիր մատուցանել Անգլիայէն Գինետին խրկուած հրաւէրքին խորհրդակցութեանն մասնակից ըլլալու մասին, չկրցաւ տակաւին իր եզրակացութիւններն իմացունել : Խնդիրն նոր է, որոյ նմանն եղած չէ Գինետի հաստատութենէն ի վեր, իբրեւ ծայրագոյն քաղաքական կարողութիւն Դաշնակցութեան մէջ. և ըստ որում վակարող պատգամաւոր ընտրելէն յառաջ, հարկ է Անգլիացւոց առաջարկութիւնն ընդունելու կամ մերժելու համար քուէ ձգել, անկարելի է, որ խնդիրն առջի երկու նիստերու մէջ լուծուի, որք Ապրիլի մէջ պիտի տեղի ունենան :» Կորեսփոնտանս Հաւաս

ԹԻՒՐՔԻԱ

Յառաջադիմութիւնք և տեսութիւնք ի վերայ Կայսերութեան Օսմանեան :

Անգլիոյ դեսպանը անցեալ Մարտ ամսու 29ին մէկ մեծ կոչունք տուաւ իր Կոստանդնուպոլսոյ բնակող ազգայնոց :

Երեկոյին Սըր Հէնրի Պիւլվէր, յուսալից կերպիւ մը, Նոր տեղի ունեցած բարեկարգութիւններն և յառաջադիմութիւններն և արդի կացութեանը վերայ բնութիւն մի ըրաւ : Անցեալ փոխառութիւններու վերայ խօսելով, որոնք յարգը կոտրած քայիմէները (թուղթ ստակ) շըրջաբերութենէ վերցնելու համար էր, ըսաւ. Ի՞նչ անուն տամ սոր, երբ գործնական վախճան այս ընթացքին : 1860ին Թիւրքիայի եկամուտն 11,000,000 Լիրա Օսմանլին էր, կըլլէր, և ծախքը՝ 13,000,000 Լ. Օ. 2,000,000 Լ. Օսմանլին պաց ունենալով : Իսկ 1863ին եկամուտը 13,500,000 Լ. Օ. կը համարվէր, եւ ծախքը այդ գումարէն քիչ մը պակաս : Պակասը անհետացաւ, եւ եկամուտը խիստ շատցաւ (սաստիկ ծափահարութիւն, hear, chear) :»

«1860ին այս շարժական պարտքը իբր 15,000,000 Լ. Օ. ընդունված էր, բայց ճշմարիտը շատ աւելի էր : Այսօր գրեթէ բոլորովին ջնջըված է (ծափահարութիւն, chear!). Այս ըսած ժամանակներս, դիտէք նաեւ թէ բանակը ի՞նչ կացութեան մէջ կը գտնըվէր : Պատերազմական պաշտօնատունը (Սերասկերի դուռն) 4,500,000 Լ. Օսմանլին պարտք ունէր և տարեկան 5,000,000 Լ. Օ. ծախք կընէր : 4,500,000 Լ. Օ. պարտքէն այսօր 4,000,000 Լ. վճարված է, և տարեկան ծախքը չորս միլիոն է փոխանակ հինգ միլիոնի, քանի որ արդիւնքն ալ կրկնապատկած է : Այս վերջին խօսքիս հաստատութեանը բաւական է փողոցը հանդիպած առաջին զօրականը դիտել, և այն ժամանակի ողորմելի կերպարանօք մարդը մեր երեւակայութեան առաջը բերել. և այդ ալ մինակ երկու, երեք տարի առաջ էր. (սաստիկ ծափահարութիւն, hear! hear!) : Եւ ի վերայ այսր ամենայնի, եթէ մանրամասն դիտողութիւններ ընելու ըլլամք, կըտեսնեմք, որ այդ բանակն, որ քիչ մը ժամանակ առաջ, արդի պատերազմական գործածելի ոչ հրացան մը և ոչ թնդանօթ մը ունէր, մինչ երկու, երեք ամիս 180,000 քառայիննալ և 150 հատ գծեալ թնդանօթի (չէշխանէլի) տէր ըլլալու է (ծափահարութիւն, hear!) : Նկատեցէք բանակ մը, որ 5,000,000 Լ. Օսմանլին ծախք կընէ՝ ամենայն ինչ պակաս ըլլալով. այսօր կատարեալ կըզգեստաւորի և կըզինի տարեկան 1,000,000 Լ. Օսմանլին ալ խնայողութիւն ունենալով (սաստիկ ծափահարութիւն, hear! hear!) :»

Նորին Գերազանցութիւնը նոյնօրինակ յառաջադիմութիւններ ցըլցուց Նաւարանի (թերսխանէ), Մաքսատան և ուրիշ պաշտօնատանց մէջ ալ. և խիստ գովեց արդի Վեհափառ Սուլթանի ունեցած նորոգութեան ոգին, որուն, իբր վաճառական ազգ, Թիւրքիայի յառաջադիմութեան միշտ մասնակից եմք (Անգլիացիք) :

Թարգմանեաց

Նշան Մ. Անուխեան

ԿԱՆՈՆԳԻՐՔ ԵՒ ԲԱՆԱԴՐԱՆՔ

[Տես թիւ 6]

Արդ եթէ կանոնն ժողովրդեան պիտոյից համար գրուած է, եթէ կանոնաց գործադրութեան նիւթական ժողովուրդն է. եթէ Հին և Նոր Կտակարաններն կտակին և ժողովրդեան կյրուին. ինչո՞ւ մեր կանոնգիրքն ալ չպիտի տպուի և ժողովրդեան տրուի. որպէս զի ամեն քրիստոնեայ, մանաւանդ օրինապահ քրիստոնեայ, զայն ի ձեռին ունենալով՝ մեղքն եւ արդարութիւնն, յանցանքն և իրաւունքն ինքնին ճանաչէ եւ ըստ այնմ իր քրիստոնէական կենցաղն տնօրինէ : Զեմ ուզեր կեղծաւորել եւ բացարձակապէս ըսել, թէ իմ տեսած կանոններն ամենաբաւական են ժողովրդեան արդի ամեն պիտոյից, չեմ ալ ուզեր պնդել նոյնպէս թէ նոյն կանոններն յաւիտենական են եւ անփոփոխ, ինչպէս են հաւատոյ էական վարդապետութիւններն, ինչպէս են Նիկիական Հանգանակի ամեն անդամներն, որք, իբրեւ ի վերուստ յայտնեալ ճշմարտութիւն, մինչ ցկատարած աշխարհի անփոփոխ պիտի մնան (1): Այլ ի՞նչ կարգելու Հայաստանեայց եկեղեցւոյ վարչութեանն, որ ազգային ընդհանուր ժողով գումարէ, ամեն կանոնգիրք քննէ, հասարակութեան ընդհանուր և տեղական պիտոյից եւ հանգամանաց մտադիր ըլլայ. Կաթողիկոսի, Պատրիարքի, Առաջնորդի, Վարդապետի, Քահանայի եւ ժողովրդեան մէջ եղած առնչութիւններն, յարաբերութիւններն, վերաբերութիւններն և այլն, մանրամասնաբար և ճշգիւ որոշելով՝ վայելուչ Կանոնգիրք մի տպէ եւ ընդհանուր եկեղեցեաց ցրուէ Մաշտոցի, Շարականի և Տօնացոյցի նման :

Զեմ յուսար բնաւ որ մեր ազգի հայրերին մէկն մեր առաջարկութիւնն սիրով չընդունի բայց ի այն քսու, փարիսեցի եւ սիմոնական անձերէն, որոց թիւն գրեթէ չնչին իմն է, և որք անկանոնութեան, ապօրինաւորութեան, դժոխութեան, չփոթի, հանապազորդեան յաղմանց եւ չմորի շնորհիւ ապրեր են և կապրին դեռ. եւ որոց գոյութիւնն անդամ, իբրեւ սեղանակապուտ, բարձրաձայն կբողոքէ թէ մեք բարոյապէս հիւանդեմք և այս անմեղ արիւն ծծող տիզերու ենթակայ. ապա թէ ոչ, ի վաղուց այնպիսի գարշելիներն մեր անձերէն ի բաց պիտի քերէինք իբրեւ կենսամաշ ճճիներ :

Ահաւասիկ Կանոնգիրք չունենալու բազմաթիւ անպատեհութիւններու մէկ արդիւնքն, որ Հնդկաստանի Պատաւիայի և Բարեպաշտ Ազգային Հասարակութիւնն, յընթացս երկուց ամաց, անլուր սաստնութեամբ, աչագին վրդովմամբ տանջելով, քիչ մնաց, որ հոն ալ գարշելի Դիկօլ չեպխոպոսի ծնած մահաբեր ուրացութիւնն արդիւնաբերէր. և Լուսաւորչի զաւակներու մէկ խումբն Անգլիկան փարախն տանէր :

Ահաւասիկ իրաց եղելութիւնն, որչափ մեզ խրկած թղթակցութիւններէն և տեղեկներէն, երկուստեք գրուած և տպուած, կարելի եղաւ քաղել :

Բէկնէսգարեան մլակինի (1) Թադդէոս արք եպիս-

---

1. Աստուածաշունչն բացայայտ ոճով կարգելու որ մտօք, բարքով, վարքով և մարմնով պատուիրանն ոչ բէ նախնեաց, այլ և ոչ փախանայ և սարկաւագ ձեռնադրոյ : Հետեւաբար անոր նախնեցուոյթիւն անզամ կամփոփէլի է և ապօրէն : Տես Պետրոսի ԻԱ. 18-23 :

2. Որչափ մեզ գիտենք, իբրեւ սխալմունք, Հանգուցեալ Կարողիկոսն, իր բոլոր կենաց մէջ, բնաւ մարդ չձեռնադրեց զան, անմիայն առեցող էր նաեւ քահանայոց : Այսու ամենայնիւ, Ռուսական Հայաստանի մէջ քահանայից բոլորովին վերցուած է, 1835 թուէն ի վեր, խորաքանչիւր յանցանաց պատիժ յանկարծեան գոյով :

կողման Սպահանի (Նոր Ջուղայի) եւ Հնդկաստանի առաջնորդ կկարգուի 1846 թուին։ Յիշեալ առաջնորդն Կալկաթա քաղաքի մէջ կտեսնէ բարեջան, ուսումնական, հայրենասէր, անձնադիր եւ արթնամիտ Տէր Յովհաննէս Խաչիկեան վիճակաւոր աւագ քահանայն, որ կինտխորդէն հանխրկուած, արտօնութիւն ստացերէր, մինչ ցմահ հոն կենալ եւ քահանայագործութիւն ընել։ Յիշեալ աւագ քահանայն, որ 35 տարիէ ի վեր պաշտօն կվարէ Աստուծոյ տան մէջ, եւ 18 տարիէ ի վեր Կալկաթայի հօտն զուլանի առաքինութեամբ կհովուէ, արդէն, 1834 թուէն ի վեր իր հազուագիւտ անձնուրացութեամբն Խաղաղական Ովկիանոսի սահմաններն բնակող աղքատաց համակրութիւնն եւ զարմացումն կվայելէր. քանզի այն ինչ քօլերա ախտի զայրացած տանէ ծնողք, աղքատներ և խնամիք զիրար մոռնալով, ամենն ալ փախեր էին Բուշեռէն, յիշեալ երէցն, իբրեւ ճշմարիտ հովիւ, եկեղեցւոյ դրան մօտ անտառան մնալով՝ ոչ միայն ժողովրդեան հոգւոր պիտոյքն յօժարամիտ կատարէրէր, այլ եւ շատ օտարական և անտէր ննջեցեալներ իր յուսն բառնալով եւ իր ձեռօք դերեզման բանալով թաղէրէր (նոյն քաղքի Հայ Հասարակութեան տուած վկայականին բուն բառերն են):

Արդ Բէկնազարեան Արհին յիշեալ արժանաւոր քահանայի աստուածութեանն կարօտ գալով Հնդկաստանի հասարակութեան համակրութիւնն գրաւելու համար, 14-15 տարիի չափ սրբոտապաշաճ պատուադրութեամբ, վայելուչ յարգանօք, առատ դուռնաւ, մեծամեծ պարգեւատուութեամբ, որպէս, խաչ ականակուռ, ծաղկեայ փիլոն, գաւազան, գօտի, ասպետութեան նշան, առաջնորդական փոխանորդութիւն և այլն, կպատուէ զնա. եւ այսպէս կվարուին մինչեւ 1859 թուի վերջերն։

Մինչ այս, մինչ այն, Թադդէոս Արհիի ծառաներն անաշխատ հարստանալով՝ մարդոց կարգ կանոնին եւ խորհրդականի պաշտօն կսկսեն վարել։ Տէր Մարտիրոս անուն մէկ երէց մորթաւթեամբ յիշեալ առաջնորդի վստահութիւնն կգրաւէ, նոյն ինքն առաջնորդն Պարսից խաներու հետ կենակցելով՝ պարսկական հոգւով կորդորի, եւ Ներսէս Կաթողիկոսի մահուան լուրն առնելով, որմէ միայն կսպասէր, ինքն զինքն իր ստորադրելոց ընկալաւորութեան կյանձնէ։ Անհաւատարիմ պաշտօնեաներէն ոմանք դրամոյ պէտք ունին, անակնկալ Տէր Մարտիրոսն Կալկաթայի թեմին աչք կտնկէ։ Նոր Ջուղայի Վանքի 1,000 թումանի չափ տարեկան եկամուտն մէկ առաջնորդի եւ 4 ծառայից ապրուստին չբաւականանալով, չհասնիր կկեղծեն եւ դրամով կհասցնեն. Հնդկաստան եւ Յաւայ նուիրակ նուիրակի վերայ կհանեն որպէս զի առաջնորդի և վանքի անուամբ անհաւատարիմ պաշտօնեաներն զիրենք․ եւ այս կընեն ժողովրդեան սիրտն խոցելէն յետոյ։ Անարժան ձեռնադրութեանց, քահանայից անտեղի փոփոխութեանց թիւն երթալով կերթայ եւ կբազմանայ։ Կալկաթայի նուիրակութիւնն ալ Խաչկեան Աւագ քահանային կյանձնուի. եւ առաջնորդն իր ակնկալեալ գումարն չստանալով՝ կստիպէ զյիշեալ նուիրակն որ իր սեպհական քսակէն 2,500 ռուփի տուժէ։ Անպարտ քահանայն ոչ միայն յանձն չառնուր յիշեալ անօրէն տուգանքն հատուցանել. այլ և Ջուղայի Վանքի եկամտից բարեկարգութեան համար կըզրկէ. աղերս, պաղատանք, խնդիր Ջուղայի հասարակութեանն, վեհափառ Տէր Մատթէոս Կաթողիկոսին եւ Սուրբ Սինոդին միանգամ, երկիցս եւ երիցս կառաքէ։ Իսկ Բէկնազարեան Արհին կուրացեալ ականք մարմնոյ, կուրացեալ եւ հոգւով՝ Պարսից բռնաւորութիւնն Քրիստոսի Աւետարանէն կվերադասէ, եւ ի պատասխանի այնչափ աղդարարութեանց և խնդրուածոց պայմանական բանադրանաց թուղթ կարձակէ առ յիշեալ աւագ քահանայն զրկելով. եթէ յանձն չառնու եւ Պարսկաստան իր առջեւն չգայ՝ անիծեալ, նզովեալ եւ արգելեալ է ի քահանայագործութենէ եւ զուրկ յիշխանութենէ կրելոյ զկայսերական եւ զհայրապետական պարգեւսն։ Կոյր ըսի Բէկնազարեան Արհին, կոյր մարմնոյ աչօք, կոյր եւ հոգւոյ աչօք. վասն զի իր արարքն զնոյն կհաստատեն շօշափելի եղանակաւ։

Բէկնազարեան Արհին Արագիլատան չէր ծներ եւ ոչ Քիւրդիստան զարգացեր, որ այսչափ ագէտ ըլլար Աւետարանի վարդապետութեանն եւ Սուրբ Էջմիածնի Սինոդի կոյնզիական կարգին։ Եկեղեցւոյ մէջ, ինչպէս ամենայն հաւատացեալք քաջ գիտեն, արդարեւ կապելու և արձակելու, այսինքն հաւատացելոց խումբէն որոշելու եւ վերստին ընդունելու կարողութիւն կայ, զոր մեր Փրկիչն ինքնին սահմաներէ. սակայն ամեն հաւատացեալք Մատթէոս Աւետարանչի ԺԸ. 15-18 թիւերն կարդալով, քաջ կտեսնեն թէ եկեղեցին որքան զգուշութեամբ, որչափ մարդասիրական խնամօք վարուելու է այն ծայրագոյն պարագայի մէջ, ուր, չըսեմ մէկ սովորական անգամ, հապա 35ամեայ հովիւ, անարատ եւ անբասիր հովիւ, բնաւ քննութեան եւ դատաստանութեան տակ չընկած հովիւ, իր հօտին սիրելի հովիւ, հաւատացելոց խմբէն որոշէ պիտի կամ բանադրէ։ Եկեղեցին կբանադրէ, այո, ոչ թէ իր սխալական, եւ մեղանչական անդամներն, որք ամեն օր մեղանչելով, ամեն օր զղջալու եւ ապաշխարելու յօժարութիւնն ունին. այլ զանոնք, որք ամեն օր մեղանչելով՝ չեն ուզեր երբեք դարձի գալ և ապաշխարել։ Եկեղեցին կապելու իշխանութիւն ունի, այո, այլ այն յայտնի եւ անդարձ անդամներն, որք Աւետարանի հիմնական վարդապետութեանց հակառակ, եկեղեցւոյ սահմանաց ներհակ, յայտնի հերձուած, աղանդ եւ մոլորութիւն կքարոզեն ի կորուստ անձանց եւ ի դայթակղութիւն հօտին. եւ այն բազմաժամանակեայ մանրախոյզ և մարդասիրական հարցափորձ, յորդոր, խրատ, համոզումն, գութ, գորով, արտասուք եւ այլն ի գործ դնելէն յետոյ. վասն զի բանադրանքն ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ հոգւոր մահ ըստ Աստուծոյ, որ, ինչպէս յայտնի է, մարմնոյ մահուանէն անհունս ծանրագոյն է։ Բայց եւ այնպէս աշխարհական դատաւորներն, նաեւ Պարսկաստանի մէջ անգամ, մահուան վճիռ տալու առեն Բէկնազարեան Արհիի պէս, ձեռներէց եւ յանդուգն չեն. այլ բազմօրեայ քննութեամբ, վկայիւք եւ ապացոյցներով մեղապարտի քրէական յանցանքն հաստատելէն յետոյ անոր մահն կվճռեն։ Գիտէր Բէկնազարեան Արհին Սուրբ Էջմիածնի Սինոդի կոյնզիական կարգն, ըստ որոյ, որ և իցէ ամբաստանեալ եկեղեցական նախ, համաձայն օրինաց պիտի քննուի, երբեմն եւս տէրութեան երեսփոխանի առջեւ, երդուեալ վկաներով անոր յանցանքն պիտի ստուգուի. եթէ ամբաստանեալ քահանայն կամ տիրացուն իր քննչի կամ առաջնորդի վերայ կասկած ունի, իրաւունք ունի նոր քննիչ խնդրել, եթէ քննութեան մէջ թերութիւն կամ ակնառութիւն եղեր է իրաւունք ունի Սուրբ Սինոդէն վերստին քննիչ եւ վերաքննութիւն խնդրել և այլն։ Օրէնքն ամեն դիւրութիւն և միջոց տուեր է ամբաստանելոյն ինքն զինքն արդարացնելու համար. վասն զի կըսէ նոյն օրէնքն «լաւ է տասն յանցաւոր անպատիժ արձակել, քան թէ մի անմեղ դատապարտել։» Գիտէր վերջապէս, Բէկնազարեան Արհին թէ Սուրբ Էջմիածնի անմիջական տեսչութեան տակ եղած թեմերուն մէջ, եթէ մէկ երէց կամ սարկաւագ իր Առաջնորդէն առ Սուրբ Սինոդն կամ առ Կաթողիկոսն բողոքէ, այնուհետեւ նոյն առաջնորդն զանիկա քննելու եւ պատժելու կարողութիւն չունի, մինչեւ որ յիշեալ բողոքն Սինոդի վճռովն վերջանայ։ Արդ Բէկնազարեան Արհին գիտութեամբ եւ կամաւ այս ամենայն ոտնակոխ կընէ, ոտնակոխ կընէ Աւետարանի վճիռ, ոտնակոխ կընէ Սրբոց Հայրապետաց Կանոններն, ոտնակոխ կընէ Սուրբ Սինոդի դատաստանական կարգն և Կալկաթայի պատուելի հասարակութեան առ ինքն առաքեալ խնդրագիրն, որով կպահանջէին որ իրենց աւագ քահանայն իրենց առջեւ քննուի և դատուի. ոտնակոխ կընէ նաեւ առ Սուրբ Սինոդն և առ Կաթողիկոսն առաքեալ բազմահատոր բողոքներն. զայս ամենայն գիտելով նոյն եպիսկոպոսն յանդուգն ձեռներէցութեամբ և պարսկական խժդժութեամբ, առանց քննութեան, առանց յորդորելու կամ խրատելու, առանց որ եւ իցէ յանցանք յիշելու, կգրէ նոյն աւագ երիցուն. «եթէ չելլես Կալկաթայէն եւ Պարսկաստան չգաս, բանադրեալ ես ի Հօրէ և յՈրդւոյ և ի Հոգւոյն Սրբոյ։»

Թէեւ աչունիս աղէկ կտեսնեն, եւ հայերէն աղէկ կկարդամք, սակայն տեսանելեաց չէի կրնար հաւատալ երբ մեր բարեկամներէն մէկն յիշեալ բանադրանաց վճռին մէկ պատճէնն մեզ խրկերէր և մեր կարծիքն իբրեւ Հայաստանեայց Սուրբ եւ Առաքելական Եկեղեցւոյ վարդապետի հարցուցերէր 1863 թիւ Յունվարին մէջ։

Պիտի շարունակուի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Քանի մի օր կայ, Մանչեստրի դրացի երիտասարդներէն մէկն մեր դրասենեակն գալով՝ զարմանքով հարցուց մեզ թէ. ինչո՞ւ Լոնտոն գրելու տեղ Լոնդոն կգրեմք, որուն հայկական այբուբենի դասաւորութեան, մեր նախնեաց ընդունած ուղղագրութեան եւ բոլոր Հայոց (բաց ի Պօլսոյ, Իզմիրի եւ քանի մի այլ արեւմտեան քաղաքաց) հարազատ առոգանութեան (մանաւանդ Արարատեան և Տարօնեան գաւառաց, ուր մեր տառից հնչումն ամեն տեղերէ աւելի մաքուր եւ հաւատարիմ պահուած են) քանի մի կարեւոր, այլ կարճ բացատրութիւն տալէ յետոյ, խոստացանք այս մասին քանի մի դիտողութիւն և խորհրդածու_

թիւն ընել կարծելով թէ կրնան անոնք չհասնօր ըլլալ այնպիսի առենի մէջ, ուր Պոլսի աշխարհաբառն օր քան զօր կոկուելով՝ մեր ժողովրդեան ամէն մասերուն մէջ կհանդիպինք, որ և, թերևս, 100 տարի չանցած, քերականական ճիշդ կանոնաց տակ դրուելով հաստատեալ բարբառ ըլլայ:

Ավելի, այո, մեր հանապազօրդեան անկեղծ ուխտերէն մէկն է, և սրտեռանդն ուխտերէն մէկն. իրրև չեմք կարծեր թէ մեր վարդապետներն մեզ նման այնքան հայկական կղզիացեալ խումբեր տեսած ըլլան, ուր մեր լեզուն անհասատալի խանգարմունք կրելով, այնքան տարբեր տառադարձութեամբ և ձևով կխօսուի: Տղայութեանս Համադանէն զատ՝ Խոյ, Որմի, Սալմաստ և Արտաղ ամաժամանակ մի կեցեր եմ, որոց հայկական լեզուն, կարծես թէ, հին Ալանաց լեզուի արձագանգն է, և բնակիչներն անգամ, կարծես թէ, նոյն գաղթականներու և Հայոց խառնուրդն է: 1841ին, երբ Սիւնեաց հովուութիւնն յանձն առնլով՝ առջի անգամ, Փանակերտ և Տաթև մեր թեմի եկեղեցականաց և ժողովրդեան հետ տեսնուեցանք, մեր խօսակցութիւնն այնչափ խրթին անիմանալի էր, որ թարգմանի պէտք եղաւ: Շնհերի աւագ քահանային հարցուցի մէկ օր. «ո՞ւր է Տէր Թադէոսն» — «քաձի պտիկն պար է անցեր» պատասխանեց: Հոլիձորի երեսփոխանին հարցուցի. «ո՞ւր է Մէլիք Օրբէլեանն» — «յղին ի վեր գնաց է» պատասխանեց: Թէև քանի մի լեզուաց ձայնի տերլինք այն առեն. այլ իմ գլխացածներուն և ոչ մէկուն մէջ կային այնպիսի խօսից ոճեր. ստոր պարտաւորեցանք հարցնել. և հարցնելով մեր հօտի հայերէն լեզուն ուսանիլ. և հազիւ, վեց ամսէն յետոյ իմացածս եղանք թէ «քաձի պտիկն պար է անցերն» կնշանակէ թէ գիրի գագաթին վերայ պարկեր է. և թէ «յղին ի վեր գնաց է» կնշանակէ. ձանկու վերայ կքաղէ:

Շատ կամ սակաւ այլայլութիւններ տեսանք նաև Խաղախ, Բորչալու, Շամշադին, Լոռի, Շուշի: Վրաստանի (ուր չորս տարիի չափ ուխտ քաղաքաց, տան և ինն գաւառաց, հարիւր քառասուն հազար Հայոց և գրեթէ 300 եկեղեցեաց կենսախառութեան կամ առաջնորդական առենի նախագահութիւնն վարեցինք) բարբառն Արարատեանէն մեծ տարբերութիւն չունի բայց ի քանի մի տառից հնչման փոփոխութենէն, մանաւանդ այբի եւ եթի, զորս գրեթէ միշտ օ կհնչէ, ինչպէս, առնմն կօնմ, ընկնմն կօնմ եւ այլն: 1850 թուին Կոստանդնուպոլիս գալով եւ քանի մի ուսումնական անձանց հետ տեսնուելով՝ ափշեցայ երբոր ոն՝ օյի; դան՝ տինի. բէնն՝ փիրի եւ պեյի, կենն՝ գիմի, բէն՝ նայի, ձէն՝ ջէյի, եմ՝ էի փոխուած տեսայ:

Մեք, թէեւ մտադիր էինք այսպիսի մասնաւոր այլայլութեանց վերայ գրել եւ անոնց անտեղութեան եւ անպիտութեան վերայ մեր գրագիտաց ուշադրութիւնն հրաւիրել. սակայն ծանր աշխատանօք զբաղելով եւ աւելի առատ նիւթ հաւաքելու դիտաւորութեամբ, կխորհէինք այլ եւս սակաւ մի յամել. իսկ այժմ Կոստանդնուպոլսէն հրաւէր առնելով որ մեք ալ նոյն քաղքի յարմարագրութիւնն ընդունիմք, սոխակեցանք, առանց այլ եւս յամելու, մեր բնութիւնն ձեռք առնուլ եւ պատասխանել մեր ամէն բնիթականներուն թէ Կոստանդնուպոլսի արդի տառադարձութիւնն զոլով հակառակ Մեսրոպայ, Եղիշէի, Խորենացիի, Սահակ Պարթևի, Ներսէս Շնորհալիի, վերջապէս, բոլոր հայ մատենագիրներուն, որք հնգերորդ դարու կէսէն մինչև 1820 թիւն երևցեր են, մեզ ալ անընդունելի է միանգամայն, իբրև անհիմն, իբրև խանգարումն և իբրև, առանց ինչ տրամաբանութեան եւ կարևորութեան, խանգարումն:

Եթէ Երկրագունդի դիտումն ըլլար իր ընթերցողաց հաճոյանալ քանի մի բաժանորդ աւելի ունենալու համար եւ Հայկայ լեզուն աղճատել, այսպիսի խանգարումն ընդունիլն թերևս ներելի էր շահու տրամաբանութեան առջև. սակայն Երկրագունդն կորստական շահէ աւելի կձգտի այլ իմն շահ ունենալ, այն է հայկական լեզուի անաղարտ եւ անփոփոխելի պահպանութիւնն: Երկրագունդն ոչ ամէն նորաձևութեան կապկօրէն նմանիլ կսիրէ, ոչ ալ ամէն հնութեան յամառութեամբ փակչիլ եւ անշարժ մնալ կդիտէ: Երկրագունդն տրամաբանութեան առջև միայն կխոնարհի, եւ հմտութեան տրամաբանութեան առաջև եւ ոչ թէ ինքնակոչ, ինքնակոչ եւ անձնախօսք հայկաբաններու, որոյմէ մէկն ալ, վասն ամբաւ մեղաց մերոց, Զամուռճին զուլէ պիտի ըլլայ:

Պիտի շարունակի

Զատիկ

Կհրաւիրեմք Լոնդոնի և Լիվրպուլի ուղղափառ Հայերն ամսոյ 18/30ին հաւ հաւաքուիլ և Սուրբ Զատիկն ի միասին տօնել:

ՆՈՒԷՐ

Սրբոց Վարդանանց տօնի օրն, որն ինչ Մանչեստերի Ազգային Պատուելի Հասարակութիւնն ուրբ ննջեցելոց հանդիսան աղօթքով եւ պատարագով կկատարէր, չմոռցաւ նաև իր ուրախութեան առեն, Կոստանդնուպոլսի ազգային հիւանդանոցի մէջ պատսպարեալ հիւանդներու, պառաւներու եւ որբերու կարեկցութեան արժանի վիճակն: Մխիթարութիւն և պարծանք է մեզ ըսել թէ Ազնուական եւ Պարկեշտափայլ Երանիկ Տիկին Յակոբեանն, իբրև հայ կին եւ իբրև մայր գորովագութ, գովանի մարդասիրութեամբ վարուեցաւ այս պարագայիս մէջ, եւ, իբրև նախագահուհի, ստիպեաց և բանիւ օրինակ եւ յորդոր եղաւ մեր պատուաւոր հասարակութեան, որ առաւ ջողութիւն բանալով ընծայեց ազգային հիւանդանոցին 50 գուլինա կամ 600 դրգ. ձերմակ դուփայ (չօրապ), 59 թօփ, 20 ինչէզբէ մարկոյ ասոյեալ ամերիկեան կտաւ, 4 թօփ, 44 ինչէզ նոյնպէս ամերիկեան կտաւ. 14 թօփ, 9/8, 25 եարդայ մօռ բասմայ, որք մէկ հակ կապուելով խրկուեցան Կոստանդնուպոլիս յանուն մեծապատիւ Աղայ Միքայէլ Յակոբեանին, որպէս զի յանձնէ ազգային հիւանդանոցի Տեսչութեանն:

Թէև ի խորախոյս այլ ազգայնոց ցանկալի էր մեզ նուիրատուաց անուանքն հաս արձանագրել. սակայն Պատուելի Հասարակութիւնն «յորժամ ողորմութիւն առնիցես մի գիտասցէ ձախ քո զինչ գործէ աջ քո» Քրիստոսի բանն յիշելով՝ կամեցաւ իրենց անուններն ալ, իրենց տուրքն ալ ղազանի պահել և ծածկատեսին Աստուծոյ միայն գիտելի; զոր և մեք գովելով՝ այսչափիս բաւականացանք:

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

"Հա՛ս եկո՛ր ծօ՝ ըսէ՛ ինծի, ինչո՞ւ համար աս առաւօտ ուշ եկար դպրատուն." ըսաւ վարժապետ մը իր աշակերտին. աշակերտն ալ իր յանցանքը ծածկելու պատճառ մը չի գտնալուն կըսէ. "տէր իմ՝ ճամբաները անանկ սառեր էին որ առաջ երթալու համար ամէն մէկ առած քայլիս երկու քայլ ետ ետ կերթայի կոր."—"շատ աղէկ, աս խօսքովդ, կերևայ թէ, երբէք չպիտի կրնայիր դպրատուն գալ."—"ճիշտ ես ալ ատանկ խորհեցայ, տէր իմ՝ և երբոր ետ դարձայ տուն երթալու, քիչ ժամանակէ ետքը ինք զին քս դպրատունը գտայ."—այդի՛ս կըսէ վարժապետը:

Խալանիացի մը Իգմիր պարոն Մելգոնին ձին կը գողնայ. Մելգոն գատի կը հրաւիրէ. Սպանիացին դատաւորին առջին կըսէ. "եօթը տարի է որ աս ձին կը գործածեմ և անթիւ վկաներ ունիմ."—Մելգոն կընայի որ վկայով պիտի չահի. "կեցի՛ր" կըսէ. վերարկուն կը հանէ, ձիուն գլխուն վրայ կը ծածկէ, ու Սպանիացիին կը հարցունէ, "ո՞ր աչքը քիչ մը վնասուած է." Սպանիացին դատաւորին առջին պզտիկ չիյնալու համար յանկարծ. ձախ աչքը" կըսէ. Մելգոն վերարկուն ձիուն գլուխէն վար կառնէ ու կըսէ. "իմ ձիս ոչ աջ և ոչ ձախ աչքը պակսութիւն մը ունի՞." դատաւորը կը վճռէ թէ ձին Մելգոնին է:

Անցեալ օր մտուկ մը աճուրդ կընէին. կայնողներէն մէկը քովինին ըսաւ. "ա՛ռ. սա մտուկը, շատ աժան է."—"ի՞նչ պիտի ընեմ" ըսաւ միւսը.—"ինչո՞ւ հանդերձներդ մէջը կը դնես" ըսաւ առջի խօսողը.—"քեզի ո՞վ ըսաւ որ խենթ եմ, հանդերձներս մէջը դնեմ ու ես մե՞րկ մնամ, կըսէ երկրորդը:

"Սիրելիս" կըսէ երիտասարդ մը օրիորդի մը, որ միաբանած էին ամուսնանալու.—"վրաս խնդա՞լ կուզես."—"չէ." կըսէ աղջիկը "բնութիւնը ազատած է իմ աս նեղութենէն!

Անիրաւին մէկը երկու շիշ կառնէ, մէկը ջրով կը լեցունէ ու միւսը պարապ, շիշերը գրպան կը դնէ, գինետուն կը մտնէ. "կէս հօխայ օղի տո՛ւր" կըսէ պարպած շիշը տալով, շիշը օղի լեցուած գրպան կը դնէ, ու քանի կը հանէ որ վճարէ, բայց քովը բաւական ստակ չունենալ կը ձևացունէ. "թո՛ղ հօս մնա. ետքէն ստակը կը բերեմ կառնեմ" կըսէ. և ջրով լեցուն շիշը մարդուն կուտայ. Անալ բարկութեամբ շիշը իր տակառին մէջ կը պարպէ ըսելով. ա՛ռ շիշդ. երբոր ստակը բերես նէ ան ատեն կը լեցունեմ:

Երէկ մեր էծծի բարեկամներէն մէկը Աւետարանին աս խօսքը կըսէր. "առաւել աղէկ է տալը քան թէ առնուլը." բայց միտքը ողորմութեան վերայ չէր, այլ կից. դեղև խրատ!

Հինգ տարեկան տղայ մը տեսնելով որ իր հայրը գինով տուն եկած ատենը, մայրը տրտմեալ դէմքով երեսը կընայէր, տղան կըսէ մօրը, "ո՞ւր էի ես, մայրիկ՝ դու ամուսնացած ատենդ, ինչո՞ւ իս հետդ չի տարիր, որ ես քեզի առաւել աղէկ էրիկ մը ընտրէի:"

Վարժապետ. "Նոյ երեք որդի ունէր. Սեմ, Քամ և Յաբեթ. պատասխանեցէ՛ք. ո՞վ էր աս տղոցներուն հայրը:" Աշակերտք կը լռեն. վարժապետ. չէ՞ք կրնար ըսել. շատ աղէկ. նորէն փորձ մը ընենք. դուք պարոն Մովսէսը կը ճանչնաք, որ ճամբուն վրայ կը բնակի. աշակերտք.—գարբի՛ն Մովսէսը, վարժապետ՝ վարժապետ.—"այո՛. ուրեմն գարբին Մովսէսը երեք որդի ունի, Թովմաս, Յովհաննէս և Յակոբ. աս տղաներուն հայրը ո՞վ է. պատասխանեցէ՛ք. աշակերտք.—գարբին Մովսէսը, վարժապետ՝ վարժապետ, շատ աղէկ. ուրեմն Նոյ երեք որդի ունէր. Սեմ, Քամ և Յաբեթ. ո՞վ... աշակերտք աճապարելով.—գարբին Մովսէսը:

Զարաճճիկին մէկը աղօրիքի առջին կը կայնի հետաքրքրութեամբ քարերուն դարձուածքը կդիտէ. աղօրեպանը կատակ ընելու միտք կը հարցունէ." այսօրվան լուրը լսեցի՞ր."—"չէ" կըսէ. "չէ՞ մի աստուան մեռեր է."—"իրա՞ւ. ուրեմն աղօրիքին ո՞վ հող պիտի տանի հիմակ:"

Պարոն Ղուկաս հարուստ մը աղջկան հետ կուզէ ամուսնանալ. աղջկան հայրը բաւական ստակով կը խոստանայ աղջիկը տալու. բայց պարոն Ղուկաս աղջկան հօրը ջորին ալ հետը կուզէ: Հայրը կը մերժէ. քանզի իր շատ սիրած կենդանին էր: Ասանկով մէկզմէկէ կը զատուին: Երկու տարի անցնելէն ետքը, գիւղի մը տօնավաճառին աղջիկ ու տղայ մէկ մէկու կը պատահին. տղան ուզելով որ իրենց բարեկամութիւնը նորոգուի. բայց աղջկան միայն բոլորովին եկած էր տղան. "չեմ կարծեր թէ զիս մոռցած ըլլաք, կըսէ տղան.—"ի՞նչ է անուննիդ" կը հարցունէ աղջիկը.—"Ղուկաս," կըսէ տղան, պատիւ ունէի երկու տարի առաջ ձեզ այցելութեան գալու."—"աս անունով անձ մը կը յիշեմ" կըսէ աղջիկը. "որ իմ հօրս ջորիին այցելութեան կուգար:"

ԲՈՅ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ:

ԲԱՄԲԱԿ : Լիվրպուլ : Ապրիլ 22 ;

Մանչեստեր ամեն երերչաբթի և ուրբաթ կտաւեղինաց մեծ առ. եւտուր կըլլայ, զոր պատմելու մեր տեսութեան մէջ կըռկնանք : Տոկոսի բարձրանալն ազդեց թէև առևտուրին. այլ ոչ մեծագաբար : Հնդկաստանի և Գերմանիոյ վաճառանոցներու անտարբերութիւն ալ չկենալու լուրն սովոր. ականջն ասելի առևտուրին հողի տուաւ. և այլանք գնողներու թիւն չատցաւ. որուն օգնեց նաև Եւրոպայի այլ շուկաներու և ներքին սպառման պէտքն. ուստի մեծեալ չարքթուան գիրաւ ձեռք բերելի գիններն այս շաբաթ համ. տատ մնացին, և ուրբաթի գիններն երեքշաբթին սուղ էին : Բարձր գիներն առևտուրի ուժգին չափաւորեցին :

Երեքշաբթիէն ի վեր բամբակի առևտուրն զօրացաւ, թէև շատ ալ բամբակ եկաւ : Բրազիլի և Եգիպտոսի տեսակներն լիպրէին կէս փենի բարձր ծախուեցան. Ամերիկայի ¼. Չինաց և Սուրաթի տեսակներն անփոփոխ մնացին : Ամերիկայի երկայնաթել տեսակն շատ ծախուեցաւ և բարձր գնով : Այժմ ծովու վերայ եղած բամբակի որքանութիւնն է. Արևելեան Հնդկաց 247,000 բալ. Չինաց, Ցափոնի և այլ տեղերու՝ 123,000 բ : Անցեալ տարի, մի և նոյն ժամանակ 255,000 բ. էր ընդ ամենն : Այս շաբաթ 83,270բ. ծախուեցաւ, որմէ 11,230 բ. առուծախքի, 17,720 բ. դուրս տանելու և 54,320 բ. ներքին սպառոյից համար : Մի և նոյն միջոցին ներս մտած բամբակի որքանութիւնն էր 110,710 բ : Այսօր ծախ. ուեցաւ 15,000 բ. մթերանոցն կայ այժմ 414,340 բ. և գինն է 28 փ : 1863 թիւ [illegible] 365,280 բ. կար, և գինն էր 24 փ : 1863 թիւ այս ատեն 3[illegible]4,210 բ. կար, և գինն էր 13¾ փ :

	Բամբակի գիներու տարբերութիւնն գին 1864 ամի Ապրիլ 22 փեննի.	գին 1863 ամի Նոյն ատեն : փեննի.
Ամերիկայի Միւ Այլանդ	43 /48	22 /25
Եգիպտոսի	26½/27½	20 /21¾
Զմիւռնիայի	21 /26	20 / 0½
Սուրաթի	12 /22¼	16½/18
Մադրասի	21 /22	0 / 0
Բանկալայի	15¼/16	0 / 0
Չինաց	17 /18	0 / 0

ԿՏԱՒԵՂԷՆ ՋԵՌԱԳՈՐԾ ԿԱՄ ՄԱՆԻՖԱՑՈՒՐԱ ՄԱՆՉԵՍՏԵՐ

Տ ՄԱՐՔԱ	լոյնք	կլոր	գին լիպրէի շիլ. փեն.	շիլ. փեն.	եարդ
	20 կամ 21	3	2/2	2/5½	24
„	21 „ 22	4	2/3½	2/4	„
„	22 „	5	2/3½	2/4½	„
„	31 „ 32	7	2/1½	2/3	„
Մաշուտի	26 „ 27	5	2/3½	2/5½	„
„	28 „ 29	6	„ „	„ „	„
„	31 „ 32	7	2/3½	2/6½	„
ԱՄԵՐԻՔԱՆ	26 „ 27	2½-3	2/8	2/8½	36
„	26 „ 27	4	2/5½	2/7	„
„	36	4-5	„ „	„ „	„
„	36	6	2/3½	2/5½	„
„	38	7	„ „	„ „	„
„	39	8	2/3½	2/5½	„
„	40	9	„ „	„ „	„
„	42	10	2/3	2/5	„
ԲԱՍՄԱՑԻ ԿՏԱՒ			գին թօփի		
Մատապօլամ	31 „ 32	5½	14/0	0/0	46
„	31 „ 32	6	15/5	16/9½	„
„	32	6½	17/6½	0/0	„
Փիրնաեր	34	9	21/6	24/0	50
„	36	9½	24/0	26/0	„
„	36	10	27/0	28/0	„
ՄԱՏԱՄՊՕԼ, ՇԸԹԻՆԿ					
Յիլ ճերմակ	34	6	0/0	0/0	40
„	36	7	0/0	0/0	„
Նաշուր խամ	39	9½	0/0	0/0	„
[illegible]	„	6	15/9	0/0	„
[illegible]	„	7	0/0	0/0	„
[illegible]	„	8¼	21/9	21/9	„
ՍԱՎԱՃԳՈՒՐ					
„	6/4	3	0/0	0/0	20
„	9/8	2½	6/6	7/9	„
„	4/4	1¾	4/3	4/6	„

ՄԱՆԱԾ

			գին լիպրէի շիլ. փենի		շիլ. փենի
Ա. տեսակ	թիւ 12	Սրա	2/3½	էքստրա	2/ 5½
„ „	„ 20	„	2/4½	„	2/ 6½
Բ. „	„ 12	„	2/0½	„	2/ 4½
„ „	„ 20	„	2/3½	„	2/ 4½
Ա. „	„ 40	„	2/8½	„	3/10½

ԲՈՒՐԴ : Լիվրպուլ և Լոնդոն : Ապրիլ 22 :

Տոկոսի բանձրանալն բուրդի գիներուն ազդեց. և առևտուրն նուազեցաւ. բայց գիներն գրեթէ անփոփոխ մնացին : Ներքին և դրսէն սակաւ բրդեղէն ապրանք կպարպրուին. բուրդ մաններու ուզած գինն բարձր է. ծախողներն ալ տոկոսի իջնալուն սպասելով այնքան ապրանք կապաշրեն, որքան պէտք է : Բուրդի մթերանոցն առատ է այլ ոչ լեցուն : Անգլիոյ գաղթականներէն բաւական բուրդ կգայ : Շրջաբերական չատանալուս համար մի և նոյն գիներն կպահենք :

	գին լիպրէի շիլ. փեն.	շիլ. փեն.
Եգիպտոսի ճերմակն	0/ 8½	1/ 5
Այրանիայի, Վլախինի և Սկոտիայի լաւն	0/ 5	1/2½
Լենկոբիի ճերմակ Փիլիկ	0/ 0	0/10
Իզմիրի լուացուած Ա. տեսակն	0/ 0	0/0
Սիրիոյ ճերմակ լուացուածն	0/ 0	0/0
Պարսից և Բաղդատի ճերմակ Ա.	0/ 0	0/0
Ռուսիոյ լաւ մերինօս	0/ 0	0/0
= խառն (մեսթիս)	0/ 0	0/0
Բրուկինի լուացուածն	0/ 0	0/0
Դոնի գզամթն (թիֆտիք)	0/ 0	0/0
Չեզայի Ա. տեսակն	0/ 0	0/0

ՄԵՏԱՔՍ : Լոնդոն : Ապրիլ 22

Ծախու բաւական պատրաստ մետաքս կայ. այլ գիներն թմրած են. Ցափոնի մետաքսի լիպրէն 13-23 շիլ. 6 փենի ծախուեաւ. Բանկալայի՝ 11-21 շիլ : Չինաց Ցատլի՝ 18 շիլ. 6 փենիէն 23 շիլ. 6 փ. և Տայսամին՝ 17-20 շիլ. Շրջաբերական չատանալուս համար մի և նոյն գիներն կպահենք :

		գին լիպրէի : շիլ. փեն.	շիլ. փեն.
Բանկալայի Ա. տեսա[illegible]		13/ 0	15/ 6
=	մի[illegible]կն	10/ 0	13/ 6
Չինաստանի թիւ 1 և 2		22/ 0	23/ 6
=	3 և 4	19/ 6	20/ 6
Ցափոնի	Ա. տեսակն	19/ 6	21/ 6
=	միջակ և ստորին	15/ 0	18/ 6
Պարսկաստանի	Ա. տեսակն	13/ 9	15/ 6
=	միջակ	10/ 6	12/ 6
Թուրքաստանի.	Բուրսայի Փարրիքա	0/ 0	0 / 0
Իտալիոյ	Ա. տեսակն	27/ 0	30/ 6

ԿԾԵՕՔԻ ԱԳՐԱՆՔ:

[illegible] 3 [illegible] 1 [illegible] 7 [illegible] 10 [illegible] 2 [illegible] 12 [illegible] 8 [illegible] 13 [illegible] 10[illegible] 16 [illegible] 18 [illegible] 4 [illegible] 1 [illegible] :

	գին կանթարի : շիլ. փեն.	շիլ. փեն.
ՇԱՔԱՐ : Բանկալայի կոխփոր	44/ 0	49/ 0
= Բենարէսի ճերմակն	46/ 0	49/ 0
= Դատի	42/ 6	45/ 0
= Մադրասի ճերմակն	47/ 0	51/ 0
= Չինի և Սիամի ճերմակ և դեղինն	44/ 0	47/ 6
= „ թուխ տեսակն	33/ 6	40/ 6
= Անգլիոյ կոտրածն	38/ 6	39/ 0
= „ 10 լիպրանոց գլուխ	40/ 0	40/ 0
= „ 6 լիպրանոց „	41/ 0	0/ 0
= Հոլանդայի 10 — 6 լիպր. գլուխ	40/ 6	42/ 0
= „ կոտրածն թիւ 1. կատր	34/ 0	36/ 0
= „ թիւ 2. „	0/ 0	0/ 0
= „ „ 3. „	0/ 0	0/ 0
ՍՈՒՐՃ (քահվէ) Սէն Դօմինկոյին	62/ 0	72/ 0
= Պօրտօ Ռիկոյին	67/ 0	88/ 0
= Ցավային և Բատավիային	77/ 0	90/ 0
= Մէքքէյին կամ Եմենին	95/ 0	102/ 0

				կանթարն լիր շիլ. փեն	լիր շիլ փեն
ԲՐԻՆՁ	Բանկալային	„		9/ 3	14/ 0
=	Մադրասին	„		9/ 3	10/ 3
=	Փատնային	„		12/ 6	21/ 0
=	Առաականին	„		8/ 0	10/ 6
ՑՈՐԵՆ	Օդեսայի	Քուօրդերն		39/0	43/ 0
=	Թիւրքիայի	„		0 / 0	0/ 0
ԳԱՐԻ		„		30/0	35/0
ՄՈՐԱՑՈՐԵՆ		„		29/0	30/0
ԿՏԱՎԱՏ	Սեւ Ծովու	„		0/0	0/ 0
=	Ռուսաց	„		46/0	48/0
ԿՈՃ (զէնճէֆիլ)	Յամայիքի	կանթարն		70/	190/0
=	Աֆրիկէին	„		38/	0/0
ՌՕՄ	Յամայիքի	գալոնն		3/0	4/8
=	Կղզեաց և Հնդկաստանի	„		1/4½	1/5½
ՊՂՊԵՂ (բիպէռ)	Մալաբարի սեւ	լիպրէն		/4¼	4⅝
=	Սինգափօրի սեւ	„		/3¾	4/
=	ճերմակ տեսակն	„		/6	1/1
ԹԷՅ	Կոնդու	„		/8½	2/9
=	Սուչօնգ	„		1/0	2/8
ՏԱՔԴԵՂ (բահար)		„		2/½	2/¾
ԱՖԻՕՆ	Թուրքաստանի	„		19/6	20/0
ԽԷԺ (զամք)	Արաբիոյ և Թուրք.	կանթ.		60/0	68/0
=	Աֆրիկէին	„		57/0	64/0
ԳԽՏՈՐ (մազը)	կապոյտն	„		160/0	170/0
=	ճերմակ և այլ տեսակ	„		0/0	0/0
ՃԵՀՐԻ	Պարսկաստանի	„	3	15/0	90/0
=	Իզմիրի			39/0	42/0
ԿԱՂԻՆ ՎԱՅՐԻ (փալամուտ)		թօնն		14/0	17/0
ՏՈՐՕՆ (քեօք բոյա)	Իզմիրի	կանթ.		48/0	52/0
=	Արաբիոյ, Ասորիքի և Կիպրոսի			38/0	43/0
=	Բոմբայի	„		30/0	54/0
ԿԱՆԵՓ	Ռուսաց	„		36/0	39/0
=	Թիւրքիոյ	„		0/0	0/0
=	Բոմբայի	„		25/	35/0
ՈՐԴԱՆ ԿԱՐՄԻՐ (քրմզ)	ճերմակ.	լիպրէն		3/4	3/8
=	սեւ	„		3/4	4/6
ԼԵՂԱԿ (շիլլաք)	Բանկալայի լաւն	„		7/8	7/11
=	միջակ և ստորին	„		5/10	7/0
=	Ուղին	„		1/8	6/3
=	Մադրաս ամեն տեսակն			0/9	6/8
=	Քիւրբաճին	„		1/0	6/5
ՇԻԲ գլուխ		կանթ.	լիր.	6/2½	10/0
ՆՇԱԴԻՐ		„	6	0/2½	6/5
ՔԸՐԸՄ ԹԱՐԹԱՐ	ճերմակն	„		109/0	110/0
=	դեղին	„		92/6	100/0
=	թուխն	„		85/0	92/6
ՄԱԳՆԵԶԻԱ		„		42/6	45/0
ՎԱՐԴԻԻՒՂ (գիւլ եաղի)		ունցան		0/0	0/0

			լիր.		լիր.	
ՄԵՂՐԱՄՈՄ	Հնդկաստա.	թօն. լիր.	10	10/	12	0/0
=	Ամերիկայի	„ „	8	15/0	9	0/0
ՃԱՐՊ	Պետերբուրգի y. c	կանթ.	41	0/0	41	10/0
=	Սեւ ծովէն եկածն	„	42	6/0	0/0	0/0
=	Հիւսիսային Ամերիկայի	„	00	0/0	10	0/0
ԹՈՒՉ (ինճիր)		„	32	0/0	65	0/0
ՉԱՄԻՉ	Վալանսի	„	00	28/	00	33/
=	Իզմիրի կարմիրն	„	00	26/	00	31/
=	Սուլթան Ա.	„	00	37/	00	45/
ՁԷԹ	Կէլլիպօլիյի 252 գալոն (թօն).		60	0/0	00	0/0
=	Արևելքի և Մալթայի	„	55	0/0	56/	0/0
	Թրիեստի	„	57	58/0		0/0
ՄԵՏԱՂՔ.	պղինձ. սանի տակ	„	110	0/0		0/0
=	թերթ (չիտ)	„	103	0/0	105	0/0
ՑԻՆԳ		„	29	0/0	0/0	0/0
ԵՐԿԱԹ	ձող	„	8	5/0	9	0/
=	գամգու	„	10	0/2½	10	10/
=	թերթ	„	12		12	10/
ԿԱՊԱՐ	(քուրշուն) թերթ.	„	22	0/	00	0/0
ԱՆԱԳ	(քալայ)	„		112/		118/
			գին		մնտակի	
ԹԵՆԷՔԷ	i.c		25		0/0	

ՏԷՐ ԵՒ ԽՄԲԱԳԻՐ Կ. Վ. ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆՑ
ՄԱՆՉԵՍՏԵՐ. Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԻՒՐՈՒՄ

Printed and published by K. Vardapete Shahnazariantz, 151, Rumford-street, Chorlton-on-Medlock, Manchester.---Monday, April 25, 1864.